

Economisch-Statistische Berichten

Weerstand tegen verborgen verleiders

★

Dr. C. de Bièvre
Vrijhandelszone
of
Europese Economische Associatie?

★

Drs. J. Poot
Subsidieregeling en bouwkosten

★

Mr. J. H. Luijck
Het ontwerp van wet op het
afbetalingsstelsel

★

P. C. Cleynert Jr., arts
De behoefte aan ziekenhuisbedden
in Nederland

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

44e JAARGANG

No. 2166

WOENSDAG 14 JANUARI 1959

**COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING**

H. BRONS Jr
MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80*

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM

Kantoren in

**Montreal
Toronto
Vancouver**

Heeft U
zaken te doen
met

CANADA ?

Wendt U zich dan tot

**The Mercantile
Bank of Canada**

met kantoren te Montreal, Toronto en
Vancouver, voor de ontwikkeling van
Uw zaken en contacten met Canada.

Deze Bank is een affiliatie van de

**Nationale
Handelsbank n.v.**

gevestigd te Amsterdam sinds 1863

'S-GRAVENHAGE · AMSTERDAM · ROTTERDAM

R. Mees & Zoonen
Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

*Amsterdam · 's-Gravenhage
Delft · Schiedam · Vlaardingen
Alblasserdam*

*Beheer en administratie
van vermogens
Executele en bewind-
voering*

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.
Telefoon redactie: 0 1800-52939. Administratie: 0 1800-
38040. Giro 8408.*

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B.fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.*

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam 6.

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief *f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.*

Weerstand tegen verborgen verleiders

De vrees, die de mens koestert voor geheimzinnige middelen en methoden, waardoor de een in staat zou zijn het gedrag van de ander in belangrijke mate te beïnvloeden, is niet van vandaag óf gisteren. Zij is, schrijft Raymond A. Bauer in „Harvard Business Review”¹⁾, zo oud als de mensheid zelf. Woorden en uitdrukkingen als hekserij en zwarte kunst getuigen ervan. Het boek van Vance Packard „The hidden persuaders”, waarin wordt verhaald hoe onze onbewuste motieven door reclamekundigen worden gebruikt om ons tot bepaalde aankopen aan te sporen, heeft deze vrees niet weinig aangewakkerd. Met name de gedachte, dat toepassing dezer methoden op politiek gebied ons spoedig zou kunnen brengen in de situatie, die George Orwell in „1984” heeft beschreven, is angstaanjagend.

Bauer nu, heeft in genoemd artikel gepoogd ons wat gerust te stellen. Hij is de overtuiging toegedaan, dat de „onweerstaanbare” middelen niet zo onweerstaanbaar zijn als wel wordt aangenomen. Uit het feit, dat, dank zij de toegenomen kennis op het gebied van psychologie, sociologie en antropologie, verfijnde overtuigingstechnieken zijn ontwikkeld volgt niet, „that even in the field of advertising we are able to effect more persuasion”, want deze kennis komt niet alleen degene die wil overtuigen ten goede, maar ook zijn object. De weerstand van het publiek tegen deze methoden is in de loop der jaren, naar Bauer aan de hand van enkele voorbeelden laat zien, toegenomen. De geschiedenis leert dan ook, dat „the persuaders have been in a race to keep abreast of the developing resistance of the people to be persuaded”.

De mens heeft ook een redelijke kans weerstand te bieden tegen de motieven, waarop de nieuwe methoden zich richten. In de eerste plaats omdat niet al deze motieven, zoals wel wordt gemeend, tot de onbewuste mogen worden gerekend. Indien bijv. iemand een bepaald merk auto koopt, is het zeer wel mogelijk dat hij voorkeur voor dat merk heeft omdat hij meent dat het zijn aanzien zal verhogen. Hij zal vermoedelijk dit motief niet noemen, wanneer hem wordt gevraagd waarom hij juist dat merk

wilde hebben, maar dat wil niet zeggen, dat hij zich het motief niet bewust is. Het ligt voor de hand, dat verkopers en reclamekundigen terdege met motieven als deze rekening houden en eraan appeleren. De consument echter, zegt Bauer, „recognizes them more explicitly as motives linked to consumer behavior, and develops the capacity for a critical appraisal of appeals to such motives”.

Met de onbewuste motieven is het uiteraard anders gesteld. Het laat zich dan ook denken, dat men, indien men eens anders onbewuste motieven kent, de betrokkene dingen kan laten doen zonder dat hij weet waarom hij het doet. Tot op zekere hoogte staat deze daar machteloos tegenover. Maar, zegt Bauer, er kunnen zich gevallen voordoen waarbij het appeleren aan onbewuste motieven volkomen averechts uitpakt. Hij geeft enkele voorbeelden, waaruit zou moeten blijken, dat de mens zelfs tegen het beroep op onbewuste motieven weerstand kan bieden. Er is trouwens nog een reden waarom wij voor de gevolgen van het bespelen van ons onderbewustzijn niet zó bang behoeven te zijn. De resultaten van het motievenonderzoek staan nl., zolang er concurrentie heerst, een ieder die er gebruik van wenst te maken ter beschikking en de tendentie is aanwezig, dat de beïnvloedingspogingen der producenten elkaar opheffen.

Blijft de vraag, wat er zal gebeuren, indien de beïnvloedingsapparatuur in één hand zou komen. Het is nl. — en dat heeft de hersenspoeling ons geleerd — met aanzienlijke inspanning, zorgvuldige controle der omgeving en veel psychologisch inzicht en geduld mogelijk de overtuiging van een groot percentage onzer te veranderen. Er is echter zegt Bauer, gezien de voorwaarden waaraan moet worden voldaan, een groot verschil tussen de vergaande beïnvloeding van één slachtoffer en het beheersen van een gehele gemeenschap! Kortom, volgens Bauer is het met de beïnvloeding op commercieel en politiek gebied minder angstaanjagend gesteld dan sommige publicaties ons willen doen geloven. Bauers artikel kan derhalve voor menigeen een geruststelling zijn, tenzij natuurlijk de door Packard beschreven „depth boys” deze te weeg gebrachte geruststelling al weer in hun methoden hebben verdisconteerd.

¹⁾ „Limits of Persuasion; The hidden persuaders are made of straw”; „Harvard Business Review” van september/oktober 1958.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Weerstand tegen verborgen verleiders	23	Ingezonden stuk:	
Vrijhandelszone of Europese Economische Associatie? door Dr. C. de Bièvre	24	Is beleidsvorming knopen tellen? door Prof. Mr. A. Kleijn, met een naschrift van Drs. M. C. Verburg	35
Subsidieregeling en bouwkosten, door Drs. J. Poot	28	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans	37
Het ontwerp van wet op het afbetalingsstelsel, door Mr. J. H. Luijterink	30	Notities:	
De behoefte aan ziekenhuisbedden in Nederland, door P. C. Cleyndert Jr., arts	32	Olieverbruik per hoofd	27

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Schrijver gaat in onderstaand artikel na waarom de intergouvernementele onderhandelingen in het kader van de O.E.E.S., welke hadden moeten leiden tot het opstellen van een verdrag tot oprichting van een vrijhandelszone, zijn vastgelopen. Vervolgens tracht schrijver met zijn artikel een bijdrage te leveren tot het vinden van de richting, waarin de Europese Economische Samenwerking ten minste gevrijwaard en zo mogelijk uitgebreid kan worden tot een Europese Economische Associatie. Schrijver vestigt er in dit verband de aandacht op, dat de E.E.G. tot aan het einde van de eerste etappe als een vrijhandelszone functioneert; dus in principe zonder toenadering van de buitentarieven der E.E.G.-landen tot het gemeenschappelijk buitentarief. Nu zou men z.i. dezelfde methode kunnen aanwenden wat de wederzijdse douaneverminderingen met de elf andere O.E.E.S.-landen betreft, op voorwaarde dat aan het einde van de eerste etappe een aanvaardbare regeling is getroffen betreffende de problemen, gerezen door de verschillende buitentarieven.

Vrijhandelszone of Europese Economische Associatie?

De intergouvernementele onderhandelingen in het kader van de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking, die moesten leiden tot het opstellen van een Verdrag tot oprichting van een Vrijhandelszone, waarvan de Europese Economische Gemeenschap deel zou uitmaken, zijn vastgelopen. Iedereen vraagt zich af wat er nu gaat gebeuren, aangezien de Europese Economische Gemeenschap op 1 januari 1959 van wal stak en er geen verdrag tot vorming van de vrijhandelszone bestaat, zelfs niet een principiële akkoord over het opstellen ervan.

De unilaterale toegevingen van de E.E.G.-landen tegenover de elf andere O.E.E.S.-landen, die verder gaan dan wat de „timing” van het E.E.G.-verdrag voorziet, hebben op Groot-Brittannië geen bedarend effect uitgeoefend, o.a. wegens het behouden door de E.E.G.-landen van zekere discriminatoire voordelen op het gebied van de vrijmaking van ten minste 3 pCt. der nationale produktie van ieder produkt. Frankrijk meent daartoe niet verplicht te zijn in het kader van de O.E.E.S., maar enkel in het kader van de E.E.G. Het volledig afbreken van de onderhandelingen door Frankrijk, onder bedreigingen van Sir David Eccles een commerciële oorlog te beginnen, werd echter voorkomen. Voor 15 januari is nu een nieuwe ministeriële O.E.E.S.-conferentie voorzien. Bilaterale besprekingen zullen deze conferentie voorbereiden en de tegenmaatregelen van de elf andere O.E.E.S.-landen worden in ieder geval tot die datum uitgesteld.

Ziedaar in het kort de gebeurtenissen der laatste weken. Waarom zijn de onderhandelingen betreffende de vrijhandelszone vastgelopen? Dit is de vraag waarop dit artikel zal trachten schematisch te antwoorden. Het wil ook bijdragen tot het vinden van de richting, waarin de Europese economische samenwerking gevrijwaard en uitgebreid kan worden tot een Europese Economische Associatie.

Vooraf is het goed de lezer nog even te herinneren aan het economisch belang van de E.E.G., ook de Gemeenschappelijke Markt genoemd, en van de zgn. vrijhandelszone. De Gemeenschappelijke Markt telt 163 mln. inwoners; daarbij zouden gevoegd worden de 121 mln. inwoners van de elf andere O.E.E.S.-landen. Het bruto nationaal

inkomen van de Gemeenschappelijke Markt bedraagt ongeveer \$ 125 mrd. en dat van de 11 andere landen \$ 93 mrd. De uitvoer van de Gemeenschappelijke Markt en haar Overzeese Gebieden vertegenwoordigt ongeveer 25 pCt. van de wereldexport. Die van de kandidaat-vrijhandelszonelanden vertegenwoordigt 18 pCt., hetgeen dan in totaal ruim 43 pCt. van de wereldexport zou uitmaken, de export naar de ledenlanden inbegrepen.

Deze enkele cijfers geven een beeld van het relatief belang der vrijhandelszone waarin nu reeds, ondanks de belemmeringen van de douanerechten en contingenten, zeer grote handelsstromingen bestaan. Welke van die handelsstromingen door het „trade creation effect” of het „trade diversion effect” verruimd of ingekrompen zullen worden, is zeer moeilijk te bepalen en zal verschillen naar gelang de produkten, prijsverschillen en elasticiteit van vraag en aanbod. De bedoeling van dit artikel is niet hier verder op in te gaan. Het wil ook niet de zuiver politieke aspecten belichten. Het wil enkel de economische en handelstechnische redenen opsommen die geleid hebben tot de huidige onbehaaglijke toestand.

Waarom zijn de onderhandelingen betreffende de vrijhandelszone vastgelopen?

Niet omdat verschillende principes aan de grondslag liggen van de vrijhandelszone en de E.E.G. Inderdaad, het denkbeeld dat aan de vrijhandelszone ten grondslag ligt, is hetzelfde als voor de E.E.G., namelijk dat een grotere arbeidsverdeling en concurrentie in een grotere economische ruimte leiden tot grotere produktiviteit, die op geen andere wijze bekomen kan worden.

De landen van de Gemeenschappelijke Markt hebben geloof geschonken aan het gunstig effect van deze ruimere arbeidsverdeling onder elkaar en zijn eveneens bereid een grotere arbeidsverdeling te aanvaarden in een grotere handelsruimte. Die arbeidsverdeling, en dus de nijverheidsvestigingen en handelsstromingen, mogen echter niet het gevolg zijn van verschillende buitentarieven of commerciële politieken, toegepast door ieder van de ledenlanden van de vrijhandelszone tegenover de landen buiten de zone.

En zo komt men tot de kern van het probleem. De voornaamste oorzaken van de moeilijkheden, die ontstaan zijn ter gelegenheid van deze langdurige onderhandelingen, spruiten voort, eensdeels uit het feit, dat de Gemeenschappelijke Markt gebaseerd is op een douane-unie welke zal gevormd worden over een periode van 12 tot 15 jaar, en anderdeels uit het feit, dat de elf andere O.E.E.S.-landen bij deze formule van integratie niet menen te kunnen aansluiten, maar er toch ook niet helemaal buiten willen blijven gezien de er aan verbonden voordelen, welke zij als „discriminatie” bestempelen.

Wat eigenlijk onder „discriminatie” moet verstaan worden, kan het best begrepen worden aan de hand van een voorbeeld aangehaald door de Europese Commissaris, Oud-Minister Rey, bij gelegenheid van een symposium te Antwerpen. De 17 O.E.E.S.-landen waren in 1957 als 17 voetgangers, die moeizaam voortwandelden langs dezelfde weg. Eén dezer, waarschijnlijk de heer Spaak, stelde de vraag of het niet beter ware een auto te kopen om wat sneller en gemakkelijker vooruit te komen. Er moest echter een hele som ingezameld worden, en het kwam er dus op aan te weten wie bereid zou zijn bij te dragen tot de aankoop van de auto. De 17 voetgangers bekeken elkaar, maar er werden er slechts 6 bereid gevonden om bij te dragen tot de aankoop van een wagen. De 6 partners stapten in en reden weg, een stofwolk achter zich latend. De 11 andere voetgangers staarden onthutst naar dit plotse vertrek en riepen: „Maar dat is ongehoord! Wij worden gediscrimineerd!”

De Zes landen van de Gemeenschappelijke Markt menen dat zij door het vormen van een douane-unie in hun recht zijn. Art. 5 van het Verdrag van de O.E.E.S. en art. 8 van de Liberalisatie-code van de O.E.E.S. voorzien trouwens onder de rubriek „Uitzonderingen op de niet-discriminatie-regel” in de mogelijkheid, dat de leden onderling douane-unies vormen, waarvan de voordelen niet moeten uitgebreid worden tot de andere leden. Daarbij komt dat deze organisatie op het gebied van douaneverminderingen tussen de ledenlanden onderling in al haar pogingen tot nu toe is mislukt.

Het Verdrag van de Gemeenschappelijke Markt voorziet bovendien in art. 237, dat de andere landen tot de Gemeenschap kunnen bijtreden, indien zij bereid zijn dezelfde verplichtingen op zich te nemen. De 11 andere landen van de O.E.E.S. zijn echter nog niet bereid gevonden de toepassing van dit artikel te vragen en zich als zodanig bij de Gemeenschap aan te sluiten. Zij halen allerlei redenen aan, ieder volgens zijn eigen belang, maar het voornaamste feit is wel, dat zij zich niet kunnen schikken naar de gemeenschapsgeest die aan dit Verdrag ten grondslag ligt, omdat deze meer zijn oorsprong vindt in een politieke visie naast de louter commerciële doelstellingen. Deze landen stellen voor een methode te gebruiken die hen in staat zou stellen de interne commerciële voordelen van de Unie te genieten, zonder de last te moeten dragen van een gecoördineerde houding ten opzichte van de buitenwereld, die een gemeenschappelijke discipline vereist. De internationale publiekrechtelijke grondslag voor deze formule vinden zij in de statuten van de G.A.T.T., krachtens welke een vrijhandelszone kan worden ingevoerd, d.w.z. een zone waarin de douanerechten en kwantitatieve restricties worden afgeschaft tussen de ledenlanden, die echter vrij blijven een onafhankelijke douane- en commerciële politiek te voeren tegenover de buitenwereld. Deze formule verschilt van de douane-unie, die van de landen die er bij aansluiten één-

zelfde buitentarief en éénzelfde commerciële politiek naar buiten vereist.

Welke zijn nu de aan de integrale toepassing van de vrijhandelszone-formule verbonden moeilijkheden? Wij zullen trachten dit zeer ingewikkeld probleem duidelijk te maken door een paar voorbeelden.

De douane-unie van de Gemeenschappelijke Markt is na het einde van de overgangperiode van 12 jaar te vergelijken met een voetbalstadion, waar de toeschouwers langs onverschillig welke ingang kunnen binnenkomen, éénzelfde toegangsprijs betalen en kunnen gaan zitten waar zij willen. Ook de vrijhandelszone is te vergelijken met een voetbalstadion, maar daar verschilt de toegangsprijs naar gelang de ingangspoort. In het noorden betaalt men 2 gulden; in het oosten 3 gulden, in het westen 4 gulden en in het zuiden 5 gulden. Tot zover lijkt er niets abnormaal in de vrijhandelszone-formule. De moeilijkheid komt echter wanneer de voorstanders van de vrijhandelszone bij het kiezen van hun zitplaats in het stadion van dezelfde vrijheid willen genieten als diegene welke bestaat in het stadion van de Gemeenschappelijke Markt, waar de prijzen voor alle zitplaatsen dezelfde zijn. Men kan zich gemakkelijk voorstellen dat, indien zulke regel aanvaard werd in het stadion van de vrijhandelszone, iedereen zou binnenkomen langs de noordelijke ingang, waar de prijs 2 gulden bedraagt, en gaan zitten aan de zuiderkant met de rug naar de zon, waar de prijs 5 gulden is. In de vaktaal worden deze ongeoorloofde verplaatsingen „handelsafleidingen” genoemd (détournements de trafic).

Tot grote verwondering van de niet-ingewijden, staan de intergouvernementele onderhandelaars sinds twee jaar voor het probleem van het verzoenen van deze twee methoden. De Zes landen van de Gemeenschappelijke Markt hebben zekere toegevingen gedaan. Alhoewel zij de voorkeur geven aan het gemeenschappelijk buitentarief, kunnen zij toch aanvaarden dat de buitentarieven enkel zouden geharmoniseerd zijn, d.w.z. dat ze niet zouden verschillen van een gemeenschappelijk referentietarief, met een marge welke niet de transportkosten zou overtreffen, die nodig zijn om een winstgevende handelsafleiding te verwezenlijken.

Indien sommige landen van de vrijhandelszone van mening zijn, dat zij voor alle of voor een zeker aantal goederen het gemeenschappelijk of een geharmoniseerd buitentarief niet kunnen aanvaarden, stellen de landen van de Gemeenschap voor compensatoire douanerechten te heffen bij de invoer in het land met het hoogste douanetarief op produkten, die geheel of gedeeltelijk oorspronkelijk zijn uit landen buiten de zone. Deze rechten moeten gelijk zijn aan het verschil tussen de douanerechten geheven op het produkt in het uitvoerende zone-land en in het invoerende zone-land dat een hoger buitentarief heeft. Dit is voorzien door het zgn. Carli-plan, waarvan de integrale toepassing echter ook niet eenvoudig is, maar in ieder geval rechtvaardiger. In ons voorbeeld van het stadion zou dit hier op neerkomen, dat de toeschouwers, die langs de noordelijke ingang zijn binnengekomen en slechts 2 gulden hebben betaald, mits betaling van een toeslag van 3 gulden langs de zuidelijke kant zouden mogen gaan zitten waar de plaatsen 5 gulden kosten.

In de internationale handel is de werkelijkheid echter voor een groot aantal goederen ongelukkig veel ingewikkelder dan het voorbeeld van het voetbalstadion wel laat vermoeden. De toeschouwers die een toegangsbijet hebben betaald, kan men inderdaad goed identificeren wanneer zij

van de ene zijde van het stadion naar de andere zijde willen gaan. Grondstoffen en half-afgewerkte chemische produkten bijv. zijn echter niet zo gemakkelijk te identificeren, vooral niet wanneer zij getransformeerd in andere produkten voorkomen en hun identiteit hebben verloren. Iedere effectieve controle over hun oorsprong wordt dan praktisch onmogelijk. Inderdaad, gezien soortgelijke grondstoffen van verschillende oorsprong, en onderworpen aan verschillende douaneregimes, kunnen worden samengevoegd, hoe zullen daar de douanebeambten van de Gemeenschappelijke Markt, of van elk ander land van de vrijhandelszone met een hoger tarief, de oorsprong van deze produkten kunnen bepalen en preventieve maatregelen kunnen treffen om handelsafleidingen te voorkomen, voortspruitend uit verschillende buitentarieven van de vrijhandelszonelanden? Hoe kan de douanebeampte dit doen, zonder de goederen te lang in de stapelhuizen te houden, wanneer men bedenkt dat sommige experten in de groep chemische produkten hebben voorgesteld, dat enkel die chemische produkten als oorspronkelijk uit de vrijhandelszone zullen beschouwd worden, waarvan ten minste de helft van hun moleculair gewicht afkomstig is uit de vrijhandelszone? Voor andere produkten is het bepalen van de zone-oorsprong soms eenvoudiger, maar dan moet weer, met bestendig variërende prijzen, de toegevoegde waarde in de vrijhandelszone geschat worden of het aantal bewerkingen ondergaan in de vrijhandelszone gecontroleerd worden.

Ziedaar enkele praktische problemen die zich stellen en die verschillen van sector tot sector en soms van produkt tot produkt. Wij zullen hierop niet verder ingaan, maar deze voorbeelden tonen aan hoe het mogelijk is dat verstandige mensen, zelfs zij die van goede wil zijn, er niet in geslaagd zijn, op basis van de Engelse formule, een verdrag op te stellen dat „workable” is.

Naast deze technische problemen zijn er andere die de onderhandelingen op basis van de Engelse formule tot mislukking hebben geleid. Ieder van de kandidaat-vrijhandelszonelanden wenst — helemaal in de lijn van de vrijhandelszoneformule zelf — zo onafhankelijk mogelijk tegenover de rest van de wereld te blijven. Deze onafhankelijkheidsdrang brengt automatisch met zich, dat men ook naar binnen de grootste onafhankelijkheid wenst.

Alhoewel ieder land zijn eigen problemen heeft, kan men in de onderhandelingen drie soorten landen onderscheiden:

- de Zes landen van de Gemeenschappelijke Markt;
- de „andere Zes” en de
- vijf industrieel minder ontwikkelde landen.

De Zes landen van de Gemeenschappelijke Markt hebben besloten in de onderhandelingen alléén unanieme stellingen te verdedigen. Dit veronderstelt voorafgaande en moeilijke onderhandelingen in het kader van de Zes. Deze worden ten zeerste bemoeilijkt door het feit, dat gedurende de onderhandelingen in het Hertoginnedal te Brussel — die geleid hebben tot het opstellen van het Verdrag van de Europese Economische Gemeenschap — de vrijhandelszone formule onderzocht werd en niet werd weerhouden wegens de onoverkomelijke moeilijkheden die er aan verbonden zijn.

Zij vrezen ook het desintegrerend effect van een parallel functionerende vrijhandelszone met verschillende spelregels op de werking en de instellingen van de Gemeenschappelijke Markt. De Gemeenschappelijke Markt is inderdaad gebaseerd op een douane-unie met sterke

[gemeenschappelijke instellingen en op een politieke visie, die streeft naar de éénmaking van Europa. De vrijhandelszone voorziet slechts zwakke instellingen naar binnen en is meer naar buiten geörienteerd.

De „andere Zes” landen, namelijk Groot-Brittannië, Zwitserland, Zweden, Oostenrijk, Noorwegen en Denemarken, menen dat de verschillen in buitentarieven weinig of geen „handelsafleidingen” zullen meebrengen. Op harmonisatie van het douanerecht moet enkel beroep gedaan worden in uitzonderlijke gevallen, terwijl de vrijwaringsclausules, in geval van afleiding van de handel, enkel toegepast moeten worden na controle door de vrijhandelszone-instellingen, die bij meerderheid van stemmen zullen beslissen. Groot-Brittannië, dat namelijk twee tarieven heeft — het gewone tarief, dat niet laag is, en het preferentiële tarief — (tegenover de Commonwealth-landen) — moet zich natuurlijk verzetten tegen harmonisatie van de tarieven, daar zijn twee tarieven te veel van elkander verschillen en niet tegelijkertijd kunnen geharmoniseerd zijn.

De meeste andere regels, waarin voor de innerlijke werking van de Gemeenschappelijke Markt is voorzien, schijnen wel aanvaard te kunnen worden, mits zekere aanpassingen door deze categorie landen.

De vijf industrieel minder ontwikkelde landen — Griekenland, Turkije, Portugal, Spanje en Ierland — verlangen een langere overgangperiode, namelijk 24 jaar, alsmede het voordeel van een speciaal investeringsfonds.

Het is te begrijpen dat multilaterale en gelijktijdige onderhandelingen tussen deze drie categorieën landen, op basis van een technisch zo ingewikkelde formule, die de meest befaamde douane-experten doet terugdeinzen, niet gemakkelijk tot een akkoord kunnen leiden. Indien men daarbij de problemen voegt van het speciaal landbouwregime, die der overzeese gebieden en die van de harmonisatie der economische en sociale politieken, valt te begrijpen hoe het mogelijk is dat de onderhandelingen zijn vastgelopen ondanks de goede wil betoond door de E.E.G.-landen.

In welke richting moeten de middelen gezocht worden om de Europese Economische Samenwerking ten minste te vrijwaren en zo mogelijk uit te breiden tot een Europese Economische Associatie?

De betrokken landen zouden moeten voorstellen, dat de verplichtingen van de O.E.E.S. op het gebied van de afschaffing van de kwantitatieve restricties dienen te worden nageleefd tot waar die verplichtingen in feite vóór het in werking treden van de E.E.G. bestonden. Waar de E.E.G. verder gaat, zouden enkel concessies moeten gedaan worden op basis van volledige reciprociteit.

De verplichtingen, aangegaan in de E.E.G. wat betreft de douaneverminderingen, moeten enkel worden beoordeeld in het kader van de vorming ener douane-unie en mogen dus discriminatoir zijn. Het is niet mogelijk in dit verband de unilaterale concessies van de E.E.G.-landen — zoals de vermindering van 10 pCt. voorzien vanaf 1 januari 1959 — verder door te drijven zonder dat een multilaterale douane-overeenkomst zou zijn afgesloten.

Welke inhoud zou die multilaterale douane-overeenkomst wel moeten hebben om aanvaard te kunnen worden, niet alleen door de E.E.G.-landen en door de elf andere

O.E.E.S.-landen, maar ook door de G.A.T.T.? Dat is het probleem, dat vooraf een oplossing moet krijgen vooraleer verder gaande multilaterale concessies op het gebied van de kwantitatieve beperkingen toegestaan kunnen worden dan die, waartoe de O.E.E.S. verbindt.

Hier zij er op attent gemaakt dat de E.E.G. tot aan het einde van de eerste etappe als een vrijhandelszone functioneert, dus in principe zonder toenadering van de buitentarieven der E.E.G.-landen tot het gemeenschappelijk buitentarief. Men zou dezelfde methode kunnen aanwenden wat de wederzijdse douaneverminderingen met de elf andere O.E.E.S.-landen betreft, op voorwaarde dat op het einde van de eerste etappe een aanvaardbare regeling

is getroffen betreffende de problemen, gerezen door de verschillende buitentarieven.

De onderzoeken per bedrijfsgroep hebben aangetoond dat sommige tarieven in feite geharmoniseerd zijn. Daar staat men voor de mogelijkheid na 12 of 15 jaar formeel een gemeenschappelijk buitentarief te aanvaarden en af te zien van iedere unilaterale wijziging. In de andere gevallen zou men grosso modo het Carli-plan kunnen toepassen, totdat de handelsbetrekkingen zulke omvang hebben aangenomen, dat de partijen vaststellen meer belang te hebben bij een harmonisatie der buitentarieven dan bij het behoud van uiteenlopende buitentarieven en al de bureaucratische belemmeringen die er noodzakelijk uit voortspuiten.

Onverschillig welke regeling die tussen de O.E.E.S.-landen getroffen wordt, moet de goedkeuring wegdragen van de G.A.T.T. Zij moet in ieder geval de verplichting behelzen tussen de ledenlanden de douanerechten volledig af te schaffen voor het grootste deel van de produkten. Dit kan slechts geschieden mits principiële aanvaarding van een gemeenschappelijk buitentarief. De toepassing van het Carli-plan moet dan als een overgangsregeling worden beschouwd, zich eventueel uitstrekkend over een langere termijn dan de overgangsperiode van de E.E.G. Een steeds meer bindende consultatie en beslissingsprocedure zou er een einde aan kunnen maken.

Men mag in dit verband niet vergeten dat, hoe groter de ruimte is waarin volledige vrijhandel heerst, hoe geringer de invloed is van het buitentarief op de kostprijsvorming in de gemeenschappelijke markt, en dus ook het belang van het behoud van een verschillend buitentarief door ieder van de ledenlanden ener vrijhandelszone. Deze oplossing zou in ieder geval de nodige tijd geven om op halflange termijn beter en juister de werkelijke belangen van de ledenlanden te beoordelen.

Wat verder door de landen van de E.E.G. wordt verwacht van de elf andere landen van de O.E.E.S., moet gebaseerd zijn op de volledige multilaterale reciprociteit van de rechten en verplichtingen. De vrijhandelszone-formule in haar zuivere vorm kan die reciprociteit niet verzekeren, zoals het vastlopen der onderhandelingen heeft bewezen. De bepalingen van het E.E.G.-verdrag zullen toonaangevend zijn, omdat het verdrag bestaat en zijn bepalingen in werking zijn getreden. Het bevat echter genoeg institutionele aanpassingsmogelijkheden, nl. in het kader van de werking van de Europese Commissie en de Raad van Ministers, om tegemoet te komen, in het kader van een goed begrepen eigenbelang, aan de gerechtvaardigde belangen van de kandidaat-geassocieerde landen.

Het voornemen moet wel zijn te komen tot een associatieverdrag, en niet eenvoudig tot een parallel en onafhankelijk doen functioneren van twee verdragen, zoals tot nu toe sommige landen wel verwachten en de resolutie van 17 oktober 1957 van de O.E.E.S. aanduidde. Twee „teams” kunnen immers niet ordelijk met twee verschillende spelregels voetballen op hetzelfde voetbalveld, waarmee een gemeenschappelijke ruimte van vrijhandel kan worden vergeleken.

Laat ons hopen dat de betrokken partijen niet zullen vergeten dat „Nobody can eat his cake and have it”, en dat men iets moet geven om iets te krijgen. De beste keuze voor ieder van de betrokken partijen is zeker diegene, die de beste is voor het Europa van morgen. Alleen Europees denken kan de oplossing brengen, zowel voor Groot-Brittannië als voor de E.E.G.-landen.

Brussel.

Dr. CLEMENT DE BIÈVRE.

Olieverbruik per hoofd

De bevolkingsgroei en vooral de stijging van de levensstandaard hebben tot een sterke toename van het olieverbriuk geleid. Onderstaande, aan „Petroleum Press Service” van november jl. ontleende, tabel doet zien, dat het verbruik per hoofd in vrijwel alle delen der vrije wereld de laatste twintig jaren meer dan verdrievoudigd is. Alleen in de Verenigde Staten, waar de levensstandaard reeds vóór de oorlog hoog was, is de stijging geringer geweest. Relatief althans, want het absolute verschil tussen het verbruik aldaar en bijv. dat in West-Europa is toegenomen: in 1938 bedroeg dit verschil nl. 230 gallons per hoofd en in 1957 450.

Verbruik van de belangrijkste petroleumprodukten per hoofd

(bevolking in mln.; verbruik in gallons van ca. 4,5 liter)

	1938		1957		1957 in pCt. van 1938	
	bevolk.	verbruik	bevolk.	verbruik	bevolk.	verbruik
Verenigde Staten	130	254	172	532	132	210
Canada.....	11,4	101	16,6	499	145	495
Latijns-Amerika	124	22	191	69	154	314
West-Europa ..	276	24	317	82	115	340
Afrika, Midden- en Verre Oosten, w.o.....	786	4	1.094	14	139	350
Austr. en Nw. Zeel.....	8,5	75,0	11,8	272	139	363
Japan.....	70,5	9,5	90,9	37	129	390

Indien de levensstandaard blijft stijgen zal het olieverbriuk per hoofd ook blijven toenemen. Het is echter volgens genoemd blad niet waarschijnlijk, dat de zeer snelle economische expansie der na-oorlogse jaren zich de komende jaren onder normale omstandigheden zal voortzetten. De toename van het totale olieverbriuk wordt bovendien in hoge mate beïnvloed door het al dan niet aanwezig zijn van andere energiebronnen, alsmede door natuurlijke omstandigheden. Hoewel het blad van mening is, dat een aanzienlijke toename van het verbruik per hoofd zal blijven plaatsvinden wijst het erop, dat „many qualifications must be set against the estimates of the past growth of consumption per head.... if they are regarded as in any way harbingers of the future”.

Thans is in ons land een contingenteringssysteem voor de woningbouw van kracht, d.w.z. een woningdistributiesysteem voor totaal 80.000 woningen, waarvan 40.000 woningwetwoningen die verdeeld worden en 40.000 in de zgn. premiesector. Schrijver stelt de vraag aan de orde of wijziging van het huidige systeem mogelijk is. Voor de goedkoopere premiewoning zou de premie moeten worden verhoogd, terwijl de bovengrens voor toekenning der premie moet worden gelegd bij f. 20.000 i.p.v. bij ca. f. 30.000. Zodoende zouden de huren van de goedkoopste premiewoningen en die van de duurste woningwetwoningen elkaar naderen. Bij de woningwetbouw wordt thans een aantal wooneenheden toegewezen, hegeen ertoe leidt dat sommige gemeenten de kwaliteit gaan opvoeren. Daarom bepleit schrijver toewijzing van een geldbedrag, opdat de gemeenten gaan proberen meer goedkope woningwetwoningen te bouwen, waarvan de kwaliteit niet blijft beneden die van de zgn. standaardwoning.

Subsidierегeling en bouwkosten

Evenals in 1957 zijn er in het afgelopen jaar meer dan 80.000 woningen gereed gekomen. Dit grote getal mag intussen het feit niet verdoezelen, dat het systeem, waaraan deze recordproductie te danken is, tot het verleden behoort. In de plaats van het capaciteitssysteem, waarbij de gemeenten in hun productie praktisch werden vrijgelaten, is wederom een contingenteringssysteem ingevoerd. Ten gevolge van de financieringsmoeilijkheden leeft Nederland, ruim dertien jaar na de bevrijding, nog steeds onder een rigoureuз woningdistributiesysteem.

In één opzicht verschilt deze woningdistributie van de contingentering vóór het capaciteitssysteem. Daarvóór werden alle woningen verdeeld. Tegenwoordig is er slechts één verdeling van woningwetwoningen en is de premiebouw vrij. In de premiesector bestaat de zekerheid, dat een plan — ónverschillig omvang en prijs — op korte termijn kan worden gegund. De woningwetsector kent die zekerheid niet. De omvang van het te gunnen woningwetplan is o.a. afhankelijk van de toewijzing, die de gemeente ontvaagt. Is deze bekend gemaakt, dan is er overigens geen garantie dat met de bouw kan worden begonnen. Zolang nl. met de Directie van de Volkshuisvesting geen overeenstemming over de gunningsprijs is bereikt, mag het plan niet worden gegund. Er bestaat hier dus een hoge mate van ónzeekerheid, welke in de hand wordt gewerkt door het feit dat de prijs moet worden getoetst aan een geheime prijs: de zgn. curveprijs. Weliswaar worden overschrijdingen toegestaan, maar de mate waarin is niet bekend, aangezien de overschrijdingspercentages wisselen naar plaats en naar tijd.

In dit verband rijst de vraag, in hoeverre het mogelijk is (naar analogie van de premiebouw) het distributiesysteem voor de woningwetbouw, althans de daaraan verbónden bezwaren, af te schaffen. Deze distributie wordt thans noodzakelijk geacht, omdat er meer vraag naar woningwetwoningen bestaat dan de 40.000 waarvoor het Rijk financierings- en subsidiëringmiddelen ter beschikking stelt. Omgekeerd is de premiebouw vrij, aangezien ingevolge de afzetmoeilijkheden een minder groot beroep op subsidiëringmiddelen wordt gedaan dan de premiepot, bestemd voor 40.000 premiewoningen, bevat. Een belang-

rijke oorzaak van dit achterblijven is, dat een groot deel van de middengroepen niet in staat dan wel bereid is de huurverschillen tussen premie- en woningwetbouw te overbruggen. De extra behoefte aan woningwetwoningen, die dientengevolge ontstaat, is in belangrijke mate aansprakelijk voor het huidige distributiesysteem.

Op twee manieren kan deze extra behoefte worden opgevangen. Gegeven de 80.000 te subsidiëren woningen, kan enerzijds het aantal woningwetwoningen zover boven de 40.000 worden opgevoerd als de premiebouw achterblijft. Anderzijds zou de premierегeling voor de middengroepen dusdanig kunnen worden verbeterd, dat tenminste 40.000 premiewoningen worden gebouwd. Wij menen dat dit laatste méer in overeenstemming is met de Woningwet, aangezien het niet de bedoeling van de wetgever kan zijn, zoals thans geschiedt, steeds meer middengroepen in woningwetwoningen te huisvesten. Weliswaar heeft de Minister van Volkshuisvesting tijdens de laatste begrotingsdebatten gesteld, dat in 1956 gebleken is, dat slechts 15 pCt. van de bewoners van nieuwe woningwetwoningen tot de middengroepen behoorde, maar sindsdien moet dit percentage sterk opgelopen zijn ten gevolge van de stijging van de bouwkosten.

Mede gelet op de wenselijkheid om de bouwkosten te drukken, geven wij de voorkeur aan een herziening van de premierегeling in die zin, dat de premies voor de goedkoopste premiewoningen dusdanig worden opgevoerd, dat de huurverschillen tussen deze categorie en de (duurste) woningwetwoningen vrijwel worden overbrugd. Aangezien de premiepot niet kan worden vergroot, zullen de premies voor de duurdere premiewoningen moeten worden verminderd dan wel afgeschaft. Bij de huidige premierегeling ligt de grens, waarboven geen premie wordt toegekend, gemiddeld bij de f. 30.000. Geconstateerd kan worden, dat mede dank zij de differentiatie in de premies, die bij de laatste premierегeling is ingevoerd, het merendeel van de premiewoningen in een prijsklasse ligt beneden de f. 20.000. Het verdient o.i. daarom aanbeveling de bovengrens te verleggen naar de f. 20.000 en daar beneden een des te hogere premie te verstrekken naarmate de bouwkosten lager liggen.

Indien de premiereregeling zo aantrekkelijk zou worden gemaakt, dat het weinig meer uitmaakt of goedkope premiewoningen dan wel (dure) woningwetwoningen worden gebouwd, zal de behoefte aan woningwetwoningen ongetwijfeld afnemen. Temeer omdat de premiesector een snelle procedure en geen prijsonderhandelingen kent. Wil deze premiereregeling goed functioneren, dan zal het aantal te subsidiëren woningen niet aan te nauwe grenzen gebonden mogen zijn. Dit achten wij juist het euvel van de huidige subsidieverdeling, die een starre indeling kent van 40.000 woningwet- en 40.000 premiewoningen. De nieuwe regeling zou zo soepel moeten zijn, dat bij een vraag naar meer dan 40.000 premiewoningen, dit aantal kan worden overschreden. Gegeven het totaal voor 80.000 te subsidiëren woningen, moet dit op het eerste gezicht ten laste van de woningwetsector gaan. Naar onze mening behoeft dit niet het geval te zijn. Bovenstaande premiereregeling impliceert immers ook, dat de bouwkosten zullen worden verlaagd. Mede gelet op de grote vraag naar premiewoningen die dientengevolge zal ontstaan, kunnen in dat geval dan ook over de gehele linie de premies worden verlaagd. Zonder extra middelen zouden dan dus meer dan 40.000 premiewoningen kunnen worden gesubsidieerd, waardoor dan de totale woningproductie boven de 80.000 zou kunnen worden opgevoerd.

Alhoewel op deze wijze de behoefte aan woningwetwoningen sterk zou verminderen, is het de vraag of een soortgelijke situatie zal optreden als thans in de premiesector kan worden waargenomen, nl. dat subsidies ongebruikt blijven. Is dit niet het geval en kan daarom de woningdistributie nog niet worden opgeheven, dan verdient het des te meer aanbeveling, dat de daaraan verbonden euvelen verdwijnen. Een van de bezwaren van het huidige distributiestelsel is, dat het niet prijsverlagend werkt. Dit is o.a. een gevolg van het feit dat de toewijzing in wooneenheden geschiedt en dat het uitgesloten is meer woningen te bouwen dan er worden toegewezen. Nu de kwantiteit niet kan worden opgevoerd, zoeken verschillende gemeenten hun heil in de kwaliteit. Met andere woorden: er worden duurdere woningen gebouwd dan in het belang van de volkshuisvesting noodzakelijk is, hetgeen niet verantwoord is met het oog op onze moeilijke financiële positie. Eén van de weinige remmen, die de gemeenten weerhoudt al te dure woningen te bouwen, is het oplopen van de huren. Maar zolang nog een groot deel van de middengroepen in te dure woningwetwoningen kan worden gehuisvest, zijn hoge huren niet al te bezwaarlijk.

Als er moet worden gedistribueerd, verdient het naar onze mening geen aanbeveling om wooneenheden te distribueren. In dit verband vragen wij ons af, waarom het Rijk, dat thans de financieringsmiddelen ter beschikking moet stellen, de omweg via woningen kiest en niet rechtstreeks financieringsmiddelen toewijst. Een dergelijke verdeling zou de gemeenten in staat stellen de middelen naar eigen inzicht te besteden, waarbij het niet uitgesloten is, dat zij er naar gaan streven met de gegeven hoeveelheid

middelen zoveel mogelijk woningen te bouwen. Aan dit stelsel zijn dus twee grote voordelen verbonden: produktieverhoging en bouwkostenverlaging. Zoals vanzelf spreekt komt dan ook de vraag naar voren of bij een dergelijk systeem een prijsbeheersing, via de curveprijs, nog wel past. De gemeenten hebben bij het door ons voorgestelde systeem immers alle belang bij een verlaging van de bouwkosten. Als het Rijk daarop niet voldoende gerust is, kan bij wijze van overgang een stelsel van maximum-huren voor enkele standaardtypen worden ingevoerd. Blijven de gemeenten onder deze huren, dan weten zij van te voren, dat hun plan zal worden gegund. Dit zal de rechtszekerheid bevorderen en vermoedelijk een tweede prikkel geven voor bouwkostenverlaging. Dit systeem kent nl. niet, zoals de curveprijs, het tijdverlies en de risico's van de prijsonderhandeling, die gewoonlijk door de aannemers worden doorberekend.

Tegen de toewijzing van financieringsmiddelen zou als bezwaar kunnen worden aangevoerd, dat zij weliswaar prijsverlagend, maar eveneens kwaliteitsverlagend werkt. Naar onze mening wordt dit bezwaar ondervangen door het stelsel van standaardhuren. Dit houdt nl. in, dat de te bouwen woning niet minder van kwaliteit mag zijn dan de zgn. standaardwoning. De Inspecteur van de Volkshuisvesting kan achteraf nog altijd controleren of de gebouwde woningen aan de vereisten voldoen. Bestaat hierover geen overeenstemming tussen de inspecteur en de bouwer, dan zal een „Raad van beroep” uitspraak moeten doen.

Eenals bij de premiereregeling is voorgesteld, dient te worden overwogen, of de subsidie per woningwetwoning kan worden afgestemd op de bouwkosten, d.w.z. dat naarmate de bouwkosten lager zijn de jaarlijkse bijdrage hoger wordt. Deze regeling heeft drie gunstige gevolgen. In de eerste plaats zullen er dan meer goedkope woningwetwoningen worden gebouwd, waarvan de huren ook aanvaardbaar zijn voor de minder draagkrachtigen, die thans, tegen de bedoeling van de woningwet in, het veld moeten ruimen voor de middengroepen. In de tweede plaats zullen de betere woningwetwoningen zo hoog in huur worden, dat de huurverschillen met de goedkope premiewoningen vrijwel zullen wegvallen, hetgeen een stimulans is voor de huisvesting van de middengroepen in premiewoningen. In de derde plaats is er nog het prijsverlagend effect. Het drukken van de bouwkosten behoort in de huidige situatie, zoals wij reeds eerder in dit tijdschrift ¹⁾ hebben betoogd, de voornaamste doelstelling te zijn van het woningbeleid. Met name omdat een huurverhoging, die de Regering voornemens is door te voeren, weinig zin heeft, indien niet vaststaat dat de bouwkosten in geen geval — zoals voorheen — nog sterker zullen stijgen. Onder deze voorwaarden menen wij, dat het mogelijk moet zijn zowel de bouwkosten te verminderen als, met afschaffing van de bezwaren van het huidige distributiesysteem, de produktie op een niveau van ten minste 80.000 te handhaven.

¹⁾s-Gravenhage.

Drs. J. POOT.

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 17 september 1958.

Blijf bij — Lees „E.-S.B.”!

Schrijver maakt in dit artikel enkele kritische opmerkingen betreffende het ontwerp van wet op het afbetalingsstelsel. Zijn algemene conclusie luidt, dat het wetsontwerp oppervlakkig de indruk maakt van een uitgebalanceerd goed doordacht geheel, maar dat deze indruk bij nadere beschouwing slechts schijn is. De opgelegde formaliteiten en ambtelijke bemoeiingen staan volgens schrijver niet in verhouding tot het nuttig resultaat. Met name het doorenhalen van het conjunctuurbeheersingsmotief en het sociale motief doet het wetsontwerp zodanig hinken, dat het op zijn minst een grondige herziening zal dienen te ondergaan. De vraag, of een nieuwe regeling in deze dynamische fase van het afbetalingsverschijnsel eigenlijk wel verantwoord is, mag naar schrijvers mening nog wel eens uitdrukkelijk worden gesteld. Dat de ontworpen regeling reeds verouderd is voor zij van kracht wordt, blijkt uit het feit, dat de zgn. persoonlijke leningen in het ontwerp nergens zijn geregeld.

Het ontwerp van wet op het afbetalingsstelsel

Het afbetalingsstelsel heeft sinds de jaren dertig een aanmerkelijke ontwikkeling ondergaan. In het bijzonder sedert de oorlog is de omvang ervan zeer toegenomen, terwijl de beoordeling van de toelaatbaarheid ervan in tal van kringen radicaal is gewijzigd. Deze ontwikkeling is nog volop gaande en zal, naar men kan afleiden uit de situatie in andere landen, nog verder evolueren¹⁾.

Ondanks het feit, dat het afbetalingsstelsel volkomen uit het jasje van de wet van 1936 is gegroeid, kan toch niet worden gezegd, dat zich inmiddels grove misstanden hebben ontwikkeld. De vraag, of een nieuwe regeling in deze dynamische fase eigenlijk wel verantwoord is, mag nog wel eens uitdrukkelijk worden gesteld. Dat iedere regeling reeds verouderd is voor zij van kracht wordt, blijkt uit het feit, dat het verschijnsel van het zgn. persoonlijke krediet in het ontwerp nergens is geregeld.

Aan het nieuwe ontwerp is circa 10 jaar gedokterd. Nadat de toenmalige Staatssecretaris van Economische Zaken tot de conclusie was gekomen, dat een nader onderzoek gewettigd was, werd medio 1950 de breed samengestelde commissie-Lichtenauer daarmede belast. Deze commissie bracht na vier jaar een rapport uit. Het volgende jaar werd dit rapport in handen gegeven van de Sociaal-Economische Raad. Deze stelde wederom een commissie in met als gevolg een nieuw rapport (eind 1956). De departementale fase heeft hierna nog twee jaar in beslag genomen, zodat het potje wel lang op het vuur heeft gestaan. Gevreesd moet worden, dat deze lange duur niet bevorderlijk is geweest voor de genietbaarheid van het gerecht, temeer daar iedere keukenprinses ingrediënten naar eigen smaak heeft toegevoegd.

Als uitgangspunt van beide commissies was genomen de definitie van de afbetalingsovereenkomst, zoals deze door de commissie-Van der Heyden in 1936 aan het Burgerlijk Wetboek is toegevoegd. Deze definitie luidt (art. 1576): „Koop en verkoop op afbetaling is de koop en verkoop, waarbij partijen overeenkomen, dat de koopprijs

wordt betaald in termijnen, waarvan twee of meer verschijnen, nadat de verkochte zaak aan de koper is overgedragen, al dan niet in eigendom. Alle overeenkomsten, welke dezelfde strekking hebben, onder welke vorm of welke benaming ook aangegaan, worden als koop en verkoop op afbetaling aangemerkt”.

Ondanks de laatste geciteerde zinsnede was blijkbaar deze definitie niet voor 100 pCt. waterdicht. In het ontwerp komt althans een nieuwe definitie voor, nl. die van *afbetalingstransactie*. Hieronder wordt verstaan: iedere overeenkomst en ieder samenstel van overeenkomsten met de strekking, dat een der partijen ervoor heeft te zorgen, dat aan een tweede partij het genot van een roerend goed wordt verschafte of een bij algemene maatregel van bestuur aangewezen dienst wordt verleend, en dat deze tweede partij aan de eerste partij, dan wel aan een derde partij, betalingen heeft te doen, waarvan tenminste één later dan drie maanden na het tijdstip, waarop met het verschaffen van het genot of het verlenen van de dienst een aanvang is gemaakt.

De nieuwe definitie beoogt een tweetal vormen van ontduiking, welke gebleken zijn onder de werking van de Afbetalingsbeschikking 1956, tegen te gaan, nl. die waarbij contant gekocht werd met het geld, dat bij een derde was geleend, en die waarbij het goed op lange termijn werd gehuurd. Deze vormen staan economisch met het kopen op afbetaling op één lijn en behoren volgens de Memorie van Toelichting derhalve ook onder de wet te vallen. Hier blijkt dus wel duidelijk, dat het economische, d.w.z. conjuncturele, motief van de wetgever de doorslag heeft gegeven, terwijl de vraag of op grond van sociale overwegingen de aanvulling noodzakelijk is, wellicht ontkennend moet worden beantwoord.

De nieuwe definitie heeft tot gevolg, dat onder de wettelijke formaliteiten voortaan zullen vallen de volgende situaties:

- de levering op jaarrekening;
- de huur van gasgeysers enz.;
- de geldleningen door Volkskredietbanken en sociale fondsen, indien met het geleende goederen worden gekocht;

¹⁾ Zie het artikel over kredietkaarten in „De Zakenwereld” van 15 november 1958.

- d. het geven door een werkgever van een voorschot op het loon aan een werknemer om deze in staat te stellen een bepaalde aanschaffing te doen;
- e. het verkopen à contant door een winkelier aan een koper, waarvan hij kan vermoeden dat deze het geld heeft geleend, al is het maar bij familie.

In al deze gevallen is uit sociale overwegingen geen aanleiding de verplichtingen der wet aan de leverancier op te leggen, eerder zelfs het tegendeel. Met name geldt dit voor de eerste aanbetaling. In de praktijk komt hiervan niets terecht. De wet schiet hier ver over haar doel heen!

Op instigatie van de S.E.R. heeft de nieuwe redactie ook gepoogd de leveranciers te vangen, die slechts incidenteel, dus een enkele maal, op krediet leveren. Voldoende is, dat zij deelnemen in de uitoefening van een bedrijf. Dan reeds moeten zij geregistreerd worden. In artikel 40 wordt echter gesproken van leveranciers die *plegen* deel te nemen aan afbetalingstransacties, terwijl een inschrijving in het register moet worden doorgehaald indien blijkt, dat de betrokken ondernemer reeds langer dan een jaar niet meer als afbetalingsleverancier is opgetreden. Als men ieder jaar één transactie pleegt mag men in het register blijven, slaat men een jaar over, dan is men het volgende jaar strafbaar! Het lijkt gewenst, de inschrijvingsplicht te binden aan het *regelmatig* optreden als afbetalingsleverancier.

De wet maakt onderscheid tussen afbetalingsleveranciers en afbetalingsfinanciers, nl. resp. de tweede en de derde partij in de voorgestelde definitie. De afbetalingsfinancier is alleen kredietgever. Hij levert niets. De afbetalingsleverancier is of alleen leverancier (hij werkt dan samen met een afbetalingsfinancier en ontvangt dus de koopprijs contant), of zowel financier als leverancier. Het laatste komt verreweg het meest voor. Vreemd is nu, dat de leverancier, ook als zij financieren, volstaan kunnen met zich in een register te doen inschrijven. Zij moeten dan alleen nog wat formaliteiten naleven en zijn verder van alles af. De financiers sec moeten echter een vergunning hebben en worden getoetst op kredietwaardigheid, persoonlijke eigenschappen en gedragingen, alsmede deskundigheid. Hun vergunning kan na een waarschuwing worden ingetrokken. Zij zullen dan wel als leverancier gaan optreden, want deze laatsten mogen tevens financieren zoveel zij willen.

De inschrijving van de afbetalingsleveranciers dient te geschieden bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken. Zij worden dus tweemaal ingeschreven, want zij staan reeds in het Handelsregister dier Kamers. De vraag rijst, of niet met een aantekening in het Handelsregister kan worden volstaan.

De registratie dient allereerst voor statistische doeleinden. Daarom moeten de niet verwezenlijkte inschrijvingen worden doorgehaald. Het is echter uitgesloten, dat dit in de praktijk verwezenlijkt kan worden, tenzij men ieder jaar dit register zou gaan uitkammen. Dan nog hebben de gegevens weinig zin, want men kan niet nagaan of men met grote of met uiterst kleine afbetalingsomzetten heeft te maken.

De wetgever heeft er van afgezien op de leveranciers enige tuchtrechtspraak te doen uitoefenen, zoals bij de financiers wel is geschied. Dit zou ook onbegonnen werk zijn. Van bestaande zaken moet men om praktische redenen al aannemen, dat ze moreel door de beugel kunnen. Daarna zou men op klachten moeten reageren. Dit gaat een uitgebreid apparaat vereisen. Wil men preventie maatregelen tegen onbehoorlijke leveranciers, dan zal men deze moeten

zoeken in de richting van het onthouden van civiele rechten door de rechterlijke autoriteiten. Een dergelijke oplossing is in het ontwerp reeds neergelegd in artikel 32, waarbij het eigendomsvoorbehoud niet wordt erkend, als de leverancier de aanbetaling niet heeft geïnd.

In afwijking van de bestaande regeling, waarbij de colportagevergunningen door (een commissie van) de Kamer van Koophandel worden verleend, wordt deze bevoegdheid door het ontwerp verlegd naar Burgemeester en Wethouders. Deze wijziging verdient instemming, daar de beoordeling van een vaak dubieuze moraliteit hachelijk is en beter aan de politionele instanties en de plaatselijke overheid kan worden overgelaten dan aan bedrijfsgenoten.

Als waarborg tegen overcreditering moeten leverancier als de financier een voorgeschreven formulier laten invullen, tenzij dit reeds door dezelfde koper voor een bij hen gesloten andere transactie, niet langer dan een jaar tevoren, is geschied. Laat men hopen, dat deze formulieren bij wijze van uitzondering, nu eens een eenvoudige karakter zullen hebben.

De koper vult de formulieren in, zonder dat op foute invulling enige sanctie staat. Het is dus niet uitgesloten, dat men al dan niet in overleg met de leveranciers de te verstrekken gegevens wat opsiert.

Het ontwerp opent de mogelijkheid, dat regelen worden gesteld voor het plan van betaling, met name de zgn. aanbetaling en de maximale rente- en kostenvergoedingen. In dit verband dient de aanbetaling als een rem tegen te schielijke aankopen. Het gevaar van kopen op krediet ligt hierin, dat de kopers veelal toekomstige offers en goederen minder hoog aanslaan dan goederen en offers in het heden. Naarmate het tegenwoordige offer groter wordt gesteld, des te meer komt de balans van afweging in evenwicht. Toch moet men het effect van een aanbetaling niet overschatten. Door kinderbijslag en gratificaties komt aan de kopers soms een bedrag in handen, waardoor zij zich in een afbetalingsaankoop begeven, waaraan zij indien zij het bedrag van de aanbetaling bijeen hadden moeten sparen, nooit toe zouden zijn gekomen. De spaardwang achteraf, welke uit de betaling der termijnen voortspruit, legt soms een zeer zware druk op de andere uitgaven.

Het zich onttrekken aan een aanbetaling door het bedrag hiervan te lenen, wordt door het ontwerp tegengegaan. Voor zover de ontduiking bewust is, past hier een afsnijden ervan, doch voor zover de lening een normaal karakter krijgt, wordt de aanbetaling iets kunstmatig, dat het bedrijf van geldlener onnodig hindert.

Dat ook bij geldleningen een aanbetaling wordt voorgeschreven zal ten doel hebben het effect van de conjuncturele maatregelen welke in het ontwerp zijn opgenomen, te versterken. Tijdelijk zijn deze maatregelen reeds toegepast krachtens de Wet Tijdelijke Regeling betreffende Afbetalingsovereenkomsten. Men heeft daarbij de ontsnapping via geldleningen geconstateerd en poogt nu dit lek te stoppen. De vraag moet worden gesteld, of het uit conjunctureel oogpunt belangrijk is of men 90 pCt. uit wel 95 pCt. van alle transacties vangt. Bovendien kunnen kredietinstellingen nog wel op andere, eenvoudiger manieren worden afgeremd, bijv. door de uitzetting van kredieten te breiden. Het adres van de Vereniging voor Volkskredietwezen en Woekerbestrijding aan de Tweede Kamer om het geldkrediet met een sociaal karakter uit de wet te lichten, verdient dan ook nadrukkelijke overweging, al zou het de voorkur verdienen om alle geldleningen afzonderlijk te behandelen.

Naar aanleiding van het recente proefschrift van L. P. Bruyel, getiteld „Ziekenhuisopname en maatschappelijke omstandigheden”, waarin o.a. sprake is van het verband tussen de behoefte aan ziekenhuisopname en de hoeveelheid ziekenhuisbedden, deelt schrijver in dit artikel over deze twee begrippen aan de hand van zo recent mogelijke gegevens een en ander mede. Allereerst gaat schrijver in op de vraag, over hoeveel ziekenhuisbedden in Nederland beschikt kan worden en hoe deze bedden over het land zijn verdeeld. Vervolgens schenkt hij aandacht aan het gebruik dat de bevolking van de mogelijkheid tot ziekenhuisopname maakt. Schrijver heeft de indruk, dat, althans voorlopig, het ziekenhuis nog wel een iets grotere plaats in de volksgezondheidsverzorging zal gaan innemen. Hij is niet van mening, dat er een teveel aan ziekenhuisbedden in ons land is. Integendeel, z.i. is de optimale toestand voor meerdere gebieden, wat het beddenaantal betreft, nog niet bereikt.

De behoefte aan ziekenhuisbedden in Nederland

De behoefte aan ziekenhuisbedden in een land valt samen met de behoefte aan ziekenhuisopname. De indicaties daartoe worden in de eerste plaats geleverd door geneeskundige overwegingen. Men kan zeggen, dat een patiënt in eerste instantie ziekenhuisopname behoeft, indien hij aan een aandoening lijdt, welke thuis niet behoorlijk, d.w.z. overeenkomstig de huidige stand der geneeskunde, kan worden herkend en/of kan worden behandeld. Onder behandeling is hier te verstaan geneeskundige en verpleegkundige behandeling.

De moderne geneeskunde maakt gebruik van zeer gecompliceerde methoden, die niet alleen grote investeringen in instrumentarium, maar ook veel geschoolde niet-medische (verpleegkundige en paramedische) hulpkrachten vragen. Dat dit instrumentarium en deze geschoolde hulpkrachten, evenals trouwens de specialisten, geconcentreerd zijn in de ziekenhuizen is een feit en economisch ook alleszins verantwoord. De ziekenhuizen worden daardoor kostbare instellingen, kostbaar doordat er grote kapitalen in geïnvesteerd zijn en doordat zij vele exploitatie-uitgaven, als salariering enz., vragen. Ziekenhuisverpleging en -behandeling zijn duur. Indien niet strikt aangewezen, moeten zij uit economische overwegingen worden vermeden.

Als de behoefte aan verpleging in hoofdzaak de indicatie tot opname vormt en de diagnostiek en de vereiste therapie zekere grenzen niet overschrijden, en indien dit alles toch niet ten huize van de patiënt kan worden verkregen, is het veelal mogelijk met eenvoudiger voorzieningen te volstaan, nl. door opname in een verpleeghuis. Het beste kan dit

(vervolg van blz. 31)

Algemene conclusie: het ontwerp maakt oppervlakkig de indruk van een uitgebalanceerd goed doordacht geheel. Bij nader beschouwing is deze indruk slechts schijn. De opgelegde formaliteiten en ambtelijke bemoeiingen staan niet in verhouding tot het nuttig resultaat. Met name het doorenhalen van het conjunctuurbeheersingsmotief en het sociale motief doet het wetsontwerp zodanig hinken, dat het op zijn minst een grondige herziening zal dienen te ondergaan.

's-Gravenhage.

Mr. J. H. LUIJERINK.

verpleeghuis als het ware aanleunen tegen, in de nabijheid staan van, een ziekenhuis, zodat, indien nodig, gebruik gemaakt kan worden van de grotere materiële en personele mogelijkheden van dit laatste.

Een goed verpleeghuis is geen opberginrichting voor chronische gevallen en voor herstellenden. Vooral de eerste groep, nl. de chronische zieken, moeten naar de tegenwoordige inzichten en mogelijkheden, veelal actief behandeld en gerevalideerd worden, opdat zij weer zodanig worden opgeknapt, dat zij zonder bezwaar in hun eigen, huiselijke omgeving kunnen terugkeren, eventueel weer in het arbeidsproces kunnen worden ingeschakeld.

Er zijn ook andere indicaties tot opname in een ziekeninrichting. Zonder volledig te zijn, zullen er nog twee worden genoemd. In de eerste plaats kan het nodig zijn een lijder aan een besmettelijke ziekte ter isolatie, ter voorkoming van besmetting van andere personen, te hospitaliseren, ook al staat de diagnose vast en behoeft er geen ingewikkelde, gespecialiseerde therapie te worden ingesteld. Een tweede indicatie is veel belangrijker, nl. ziekenhuisopname op grond van *maatschappelijke overwegingen*: De invloed van het milieu, waarin de patiënt verkeert, speelt hierbij een grote rol. Niet lang geleden verscheen van de hand van L. P. Bruyel een proefschrift, getiteld „Ziekenhuisopname en maatschappelijke omstandigheden”¹⁾. In dit zeer lezenswaardige boek komt schrijver aan de hand van statistische onderzoeken, waarbij hij de medewerking van vele instanties heeft gehad, tot de volgende zes belangrijke conclusies:

1. Een te veel aan ziekenhuisbedden doet de behoefte aan ziekenhuisopname toenemen.
2. De opnamebehoefte is vooral groot voor zeer jonge kinderen en voor ouden van dagen. Deze twee uitspraken bevestigen langs cijfermatige weg, wat reeds langs de overtuiging van ziekenhuisdeskundigen is. Deze bevestiging heeft echter op zich zelf grote waarde.
3. Verrassend is, dat Nederlands Hervormden en Rooms-Katholieken meer opnamen vertonen dan met de

¹⁾ Verschenen bij Van Gorcum & Comp. N.V., Assen 1958, 170 blz., f. 10,50.

grootte van deze bevolkingsgroepen overeenkomt. Hetzelfde geldt voor de opnamebehoefte van deze groepen in psychiatrische inrichtingen. Dit in tegenstelling tot hen, die niet tot een kerkgenootschap behoren.

4. Hoe beter de sociale verzorging is, des te kleiner is het aantal ziekenhuisopnamen. Klein is het aantal in het bijzonder bij die gezinnen, waar de kostwinner werkzaam is in een bedrijf, waaraan een bedrijfsgeneeskundige dienst en een maatschappelijk werkster zijn verbonden.

5. Kleine gezinnen vertonen relatief meer opnamebehoefte dan grotere gezinnen en gezinnen, welke samenwonen, hebben tweemaal zoveel ziekenhuisopname nodig dan alleenwonende gezinnen.

6. In het gebied, waarover het onderzoek zich heeft uitgestrekt, nl. Oost-Twente, bestaat er geen verschil in opnamefrequentie tussen de plattelands- en de stadsbevolking, wat naar de mening van schrijver elders zeer zeker wel het geval is. Uit nog niet gepubliceerde cijfers over 1956 blijkt toch, dat veelal de stadsbevolking meer opgenomen wordt dan de bevolking uit de omgeving.

In de eerstgenoemde conclusie, welke uit het boek van Dr. Bruyel is getrokken, is sprake van de behoefte aan ziekenhuisopname en de hoeveelheid ziekenhuisbedden. Over deze twee begrippen wil dit artikel aan de hand van zo recent mogelijke gegevens het een en ander meedelen. Allereerst komt dan aan de orde de vraag: over hoeveel ziekenhuisbedden kan in Nederland beschikt worden en hoe zijn deze bedden over het land verdeeld? Voorop zij gesteld, dat de navolgende beschouwingen alleen behandelen de algemene ziekenhuizen, waarin de gebruikelijke specialismen zijn ondergebracht. Buiten deze algemene ziekenhuizen staan de categorale inrichtingen (oogziekenhuis, kraamkliniek enz.) en de psychiatrische inrichtingen. Onderstaande gegevens over 1956 zijn de laatst ter beschikking staande en zijn met toestemming van de Geneeskundige Hoofdingspectie van de Volksgezondheid in dit artikel verwerkt.

Nederland beschikt over 268 ziekenhuizen, die als volgt naar de aard der inrichting zijn verdeeld:

TABEL 1.

Roomsch-Katholiek	111
Prot. Christelijk	48
Israëlitisch	1
Neutraal	56
Gemeente	45
Rijk	7
	268

Verdeeld men deze ziekenhuizen naar hun bestemming dan ziet men:

TABEL 2.

Algemene ziekenhuizen	219
Academische ziekenhuizen	6
Kinderziekenhuizen	11
Oogziekenhuizen	4
Orthopedische inrichtingen	4
Kraamklinieken	10
Kankerlinieken	1
Rheumaklinieken	3
Epilepsieklinieken	2
Neurologische klinieken	2
Neurosenklinieken	3
Asthmaklinieken	2
Revalidatieziekenhuizen	1
	268

Het totaal aantal bedden bedraagt 49.174. Sluit men de zeer specialistische klinieken uit, dan blijven voor de gewone ziekenhuisbehandeling, omvattende de gebruikelijke specialismen, 46.332 bedden ter beschikking. Onder gebruikelijke specialismen moet hier worden verstaan: interne geneeskunde, algemene chirurgie, verloskunde en vrouwenziekten, zenuwziekten, huid- en geslachtsziekten, oogziekten, neus-, keel- en oorziekten. Onder de 46.332

bedden zijn hier-ook begrepen de bedden in kinderziekenhuizen (1.192), kraamklinieken (652) en oogziekenhuizen (286). De verdeling dezer bedden over de verschillende provincies wordt in de volgende tabel aangegeven.

TABEL 3.

	aantal beschikbare bedden	aantal bedden beschikbaar per 1.000 zielen
Groningen	1.755	3,19
Friesland	1.770	3,98
Drente	809	3,—
Overijssel	3.248	3,98
Gelderland	4.972	4,66
Utrecht	3.205	4,35
Noord-Holland	9.168	4,68
Zuid-Holland	10.857	4,20
Zeeland	1.410	5,58
Noord-Brabant	5.676	4,13
Limburg	3.462	4,26
Het Rijk	46.332	4,27

Schrijver heeft bij de vermelding van bovenstaande cijfers geen beschouwingen gegeven over de „rayon"-indeling der ziekenhuizen, daar dit te omslachtig zou zijn voor de opzet van het artikel en dit voor het verkrijgen van een algemene indruk over de spreiding der ziekenhuizen in Nederland ook niet nodig is.

Omtrent het gebruik, dat de bevolking van de mogelijkheid tot ziekenhuisopname maakt in ons land en in de verschillende delen daarvan, geeft de opnamecoëfficiënt per 100 inwoners der bevolking uitsluitsel. Hieronder wordt verstaan het aantal opgenomen patiënten $\times 100$, gedeeld door het aantal inwoners:

C is $\frac{P}{I} \times 100$. Voor 1956 kan men dan als laagste opnamecoëfficiënt vinden die van de gemeente Katwoude (N.H.): 0,40 en als hoogste die van de gemeente Dinther (N.Br.): 15,90.

Per provincie en voor het gehele land waren de opnamecoëfficiënten voor 1956 als aangegeven in tabel 4.

TABEL 4.

Provincie	Aantal inwoners per 1 januari 1957	Aantal in de loop van 1956 opgenomen patiënten	Opname-coëfficiënt			
			1953	1954	1955	1956
Groningen	466.090	27.989	6,33	6,26	6,27	6,01
Friesland	469.793	28.368	5,50	5,54	5,76	6,04
Drente	299.294	17.502	5,85	5,74	5,76	5,85
Overijssel	738.036	51.123	6,25	6,25	6,67	6,93
Gelderland	1.205.044	88.695	7,13	7,24	7,39	7,36
Utrecht	639.369	49.018	7,81	7,90	8,02	7,67
Noord-Holland	1.994.416	145.441	7,20	7,35	7,43	7,29
Zuid-Holland	2.600.930	180.514	6,85	6,97	7,07	6,94
Zeeland	278.429	23.774	8,06	8,29	8,73	8,54
Noord-Brabant	1.401.248	103.530	7,37	7,45	7,47	7,39
Limburg	833.485	63.772	7,59	7,65	7,88	7,65
Noord-Oost Polder Zuid. IJsselme.polders	23.558	1.249	5,26	5,19	5,31	5,30
Centraal Bevolkingsregister	280	—	—	—	—	—
	7.068	76	3,12	1,52	2,38	10,75
Totaal	10.957.040	781.051	7,00	7,08	7,22	7,13

Het totaal aantal verpleegdagen geeft ook een indruk over het gebruik, dat van ziekenhuisbedden wordt gemaakt, terwijl eveneens belangrijk zijn: het gemiddeld aantal verpleegdagen per opgenomen patiënt en de gemiddelde bezettingsgraad der ziekenhuizen, uitgedrukt in een gemiddeld percentage van de bedden die bezet zijn.

Het gemiddeld aantal verpleegdagen per patiënt ligt dus op 20 à 21 dagen. De bezettingsgraden variëren rond de 85 pCt. In ziekenhuiskringen is men algemeen van oordeel, dat een dergelijk bezettingspercentage redelijk is. Men kan niet zeggen: 100 pCt. is optimaal, daar dan geen reserve zou bestaan voor eventuele calamiteiten en ook de dienst in het ziekenhuis overbelast zou zijn. Altijd zijn er wel zalen, die schoongemaakt of geschilderd moeten worden

ABEL 5.

	1953	1954	1955	1956
Aantal opgenomen patiënten	740.563	758.439	784.426	784.371
Aantal ontslagen patiënten	716.881	732.533	756.564	757.187
Aantal overleden patiënten	23.463	24.712	26.258	27.416
Totaal aantal verpleegdagen	14.945.980	15.211.841	15.759.171	16.274.203
Gemiddeld aantal verpleegdagen per opgenomen patiënt	20,18	20,06	20,09	20,75
Gemiddelde bezettingsgraad $\times 100$	85,02	83,63	84,64	86,75

en dan tijdelijk aan hun doel moeten worden onttrokken. Bovendien zou een bezetting van 100 pCt. een te grote druk op het verplegend en huishoudelijk personeel leggen.

Men kan uit het gebruik, dat door de bevolking van de ziekenhuizen wordt gemaakt, natuurlijk niet de conclusie trekken, dat dit gebruik overeenstemt met het meest wenselijke. Enerzijds kan het zijn, dat er „overconsumptie” bestaat, dus dat er te veel opgenomen wordt en dat de duur van de verpleging gemiddeld te lang is.

Anderzijds is het ook denkbaar, dat te weinigen van het voordeel, dat ziekenhuizen kunnen bieden, profiteren of dat, al worden ze opgenomen, de patiënten er te kort verblijven en te vroeg weer in hun eigen milieu terugkeren. De ontwikkeling der geneeskunde, die de toepassing van steeds ingewikkelder technieken en steeds meer geperfectioneerd instrumentarium met zich brengt, zal de vraag naar opname groter doen worden. Aan de andere kant zal het inzicht, dat het beter is patiënten vroegtijdig te mobiliseren („early ambulation” na bijv. operatieve ingrepen), de verpleegduur bekorten. Het is moeilijk, zo niet ondoenlijk, om de invloed dezer factoren in cijfers tot uitdrukking te brengen. Schrijver heeft echter de indruk, dat, althans voorlopig, het ziekenhuis nog wel een iets grotere plaats in de volksgezondheidsverzorging zal gaan innemen. Hij is niet van mening, dat er een teveel aan ziekenhuisbedden is; z.i. is de optimale toestand voor meerdere gebieden, wat het beddenaan al trefte, nog niet bereikt. Aan de andere kant zijn er wel enkele rayons met te veel bedden.

Bij het beoordelen van de vraag, of in een bepaald gebied al dan niet een optimum aan ziekenhuisbedden aanwezig is, moet men zich in de eerste plaats laten leiden door volksgezondheidsbelangen en niet te veel invloed toekennen aan de aanwezigheid in het rayon van pas gevestigde specialisten, die praktijk willen verwerven en daarvoor vragen om meer bedden. Zoals vanzelf spreekt speelt de aanwezigheid van specialisten in een bepaald rayon bij de planning wel een, zij het secundaire, rol.

Een commissie, welke indertijd werd ingesteld om de beddenbehoefte te bepalen, is in 1950 met de volgende wenselijkheden voor de dag gekomen:

- 3,5 ziekenhuisbed per 1.000 inwoners voor het platteland
 4 ziekenhuisbed per 1.000 inwoners voor middelgrote steden en
 4,5 à 5 ziekenhuisbed per 1.000 inwoners voor grote steden en
 voor zeer sterk geïndustrialiseerde gebieden als bijv. de mijnstreek.

Bovenstaande cijfers hebben uitsluitend betrekking op de behoefte aan bedden in algemene ziekenhuizen. Persoonlijk acht schrijver deze getallen te laag en zou hij willen aansturen op:

- 4 per 1.000 voor het platteland
 4,5 per 1.000 voor middelgrote steden
 5,5 per 1.000 voor grote steden en sterk geïndustrialiseerde gebieden.

Deelt men deze opvatting, dan zullen er in verschillende rayons nog meer bedden moeten bijkomen. Bovendien,

en dit is misschien nog veel belangrijker, zullen er in bestaande ziekenhuizen nog veel saneringen en vernieuwingen moeten plaatsvinden, want het is wel buiten twijfel, dat veel ziekenhuisbedden uit de statistiek niet meer als voldoende ziekenhuisbedden zijn te zien, niet meer beantwoorden aan de eisen, die de tegenwoordige genees- en verpleegkunde aan een goed ziekenhuisbed stelt. Aan de andere kant heeft hier ook reeds veel sanering plaats gevonden.

Als men het er over eens is hoeveel bedden er uiteindelijk moeten komen, moet men, bij het bepalen van wat er bijgebouwd moet worden, uiteraard uitgaan van wat op dit terrein reeds aanwezig is.

Dan is men er in Nederland echter nog niet met de ziekenhuisplanning. Ons land is verdeeld in „zuilen”. Iedere zuil vindt; dat de patiënten, die er bij behoren, krachtens hun geloofsovertuiging of levensbeschouwing, moeten worden verpleegd en behandeld in een ziekenhuis, dat gedragen wordt door dat bepaalde geloof of die bepaalde levensbeschouwing. Een eis, welke redelijk is te noemen, maar die de ziekenhuisplanning buitengewoon bemoeilijkt. Voor een bepaald rayon moet men dan niet alleen het wenselijke aantal ziekenhuisbedden bepalen, maar dit aantal moet weer worden onderverdeeld in Protestantse, Rooms-Katholieke en „neutrale” bedden.

Gemakkelijker, en goedkoper, zou het zijn, indien ieder zou kunnen opbrengen te beseffen, dat een ziekenhuis in de eerste plaats een medisch verpleegkundig centrum moet zijn, waar zo economisch mogelijk moet worden gewerkt. Natuurlijk, en dit is praktisch ook zo, moet in elk ziekenhuis aan de geestelijke behoeften, in al hun gevarieerdheid, van alle patiënten worden voldaan. Toch wordt dit van confessionele zijde niet voldoende geacht en men zal dus, indien enigszins mogelijk, met deze opvatting rekening moeten houden. Persoonlijk is schrijver van mening, dat een en ander niet aan de efficiëntie van het ziekenhuisapparaat ten goede komt.

Verheugend is het te kunnen vermelden, dat op enkele plaatsen in ons land (Gorichem, Zwolle) samenwerking tussen confessionele en niet-confessionele groepen tot stand is gekomen, resulterende in de bouw van een zgn. vleugelziekenhuis. Hierbij bestaat het beddenhuis (de eigenlijke verpleegafdelingen) uit een confessionele en een niet-confessionele vleugel, die beide gebruik maken van een gemeenschappelijk behandelhuis (operatieve, röntgen-, laboratoriumafdelingen enz.) en van gemeenschappelijke „economische” gedeelten (keuken, linnenafdeling, administratieve afdeling enz.).

Het ligt voor de hand, dat men, alvorens een oordeel uit te spreken over het benodigde aantal ziekenhuisbedden hier te lande, men zich ook oriënteert hoe een en ander in het buitenland ligt. Het is echter zeer moeilijk om buitenlandse gegevens op dit gebied juist te interpreteren. Men moet er bij het trekken van conclusies namelijk rekening mee houden, dat, op het gebied van de volksgezondheidsverzorging, van hier te lande zeer afwijkende toestanden mede bepalend kunnen worden geacht. Om er enkele te noemen: andere maatschappelijke omstandigheden, andere wijze van organisatie der gezondheidsverzorging (sociale verzekering, in het bijzonder ziekenfondsverzekering) en meerdere of mindere gelegenheid tot het bieden van specialistische poliklinische hulp, de afwezigheid van „zuilen” enz. Vooral zal een sterke ontwikkeling van het polikliniekwezen kunnen veroorzaken, dat klinisch onderzoek en behandeling veelal te ontgaan zullen zijn. Van ons land

kan gezegd worden, dat het polikliniekwezen vrij omvangrijk is en dat er meestal een goede coördinatie tussen kliniek en polikliniek bestaat, doordat de laatste vaak een integreerend onderdeel van de eerste vormt.

Hieronder volgen gegevens, aan de ziekenhuisliteratuur ontleend, betrekking hebbend op de in het buitenland noodzakelijk geachte aantallen ziekenhuisbedden.

In *Stockholm* worden 6,6 bedden per 1.000 inwoners gewenst geacht. Hierbij zijn niet gerekend plaatsen in K.Z.-inrichtingen, kraaminrichtingen, kinderziekenhuizen, t.b.c.-afdelingen, inrichtingen voor chronisch zieken en reconvalescenten ²⁾.

Het aantal bedden in ziekeninrichtingen in *Zwitserland* bedroeg in 1946: 71.116, waarvan 4.321 noodbedden. Dit zou, bij een bevolking van 4.466.000 zielen, neerkomen op 16 bedden per 1.000 inwoners ³⁾. Volgens recenter gegevens hebben algemene ziekenhuizen ongeveer 7,4 bedden per 1.000 inwoners ⁴⁾.

In de *Verenigde Staten* worden per 1.000 inwoners voor ziekenhuizen 4,5 bedden nodig geoordeeld, 5 voor K.Z.-inrichtingen, 2 voor chronisch zieken en 2,5 voor t.b.c.-patiënten ⁵⁾. Voor 1956 worden per 1.000 inwoners 9,6 ziekenhuisbedden opgegeven, waarvan 3,5 in ziekenhuizen voor acute gevallen. De gemiddelde bezetting in deze categorie inrichtingen bedroeg 74 pCt. en de gemiddelde verpleegduur 7,7 dagen. Per 1.000 inwoners vonden in 1956 120 opnamen in algemene ziekenhuizen plaats ⁶⁾.

In *Berlijn* bedroeg, in 1948, het aantal bedden 14,9 per 1.000 inwoners ⁷⁾.

Voor het *district Newcastle* (Groot-Brittannië) worden de volgende cijfers vermeld: 5 à 6 voor algemene ziekenhuizen, 3 voor sanatoria, 3 voor psychiatrische inrichtingen en 1,5 à 2 voor inrichtingen voor zwakzinnigen ⁸⁾.

West-Duitsland beschikte eind 1952 over 10,3 bedden (hierbij zijn waarschijnlijk begrepen psychiatrische inrichtingen en sanatoria ⁹⁾) en in 1957 over 10,7 bedden per 1.000 inwoners ¹⁰⁾. In zijn boek over ziekenhuisbouw schrijft H. Ritter o.a. het volgende: „Man rechnet in Städten mit ländlichem Hinterland, wie Hannover 6,5, Lübeck 7,1, Augsburg 7,7 Betten für 1.000 Einwohner, während in Industrie- und Hafenstädten wie Hamburg 9,1, Bochum 11,6, Halle 13,7 Betten für erforderlich erachtet werden. Der Bettenbedarf gilt heute erst dann gedeckt, wenn die Zahl der Krankenbetten die durchschnittliche Tagesbelegung im 30 % überschreitet“ ¹¹⁾.

In de *Sowjet-Unie* wordt gestreefd naar een aantal van 5 bedden per 1.000 inwoners, maar deze toestand is nog niet overal bereikt ¹²⁾. In 1956 zouden per 1.000 inwoners reeds 6,4 bedden aanwezig zijn ¹³⁾.

In *Polen* waren in 1955 4,9 bedden per 1.000 inwoners beschikbaar ¹⁴⁾.

Voor *België* kunnen de volgende cijfers worden vermeld: 4,5 per 1.000 inwoners; wat de specialisten betreft: inwendige geneeskunde 1; heelkunde 1,2; verloskunde 0,8; kinderverzorging 0,6; chronisch zieken en bijzondere gevallen 1,4, tezamen 5,0 ¹⁵⁾.

Het aantal beschikbare bedden in *Ierland* bedroeg voor ziekenhuizen 15.559, voor sanatoria 6.900, voor psychiatrische inrichtingen 20.659 en voor geestelijk minderwaardigen en epileptici 1.847, tezamen 44.965. Bij een zielental van 2,9 mln. komt dit neer op 15,5 bedden per 1.000 inwoners ¹⁶⁾.

Uit bovenstaande gegevens blijkt, dat veelal hogere cijfers uit de bus komen dan schrijver voor Nederland

²⁾ „Het Ziekenhuiswezen”, 1948, blz. 147.

³⁾ „Het Ziekenhuiswezen”, 1949, blz. 126.

⁴⁾ „Het Ziekenhuiswezen”, 1955, blz. 202.

⁵⁾ „Het Ziekenhuiswezen”, 1950 (bouwnummer), blz. 20.

⁶⁾ „Das Krankenhaus”, januari 1958.

⁷⁾ „Het Ziekenhuiswezen”, 1952, blz. 262.

⁸⁾ „Het Ziekenhuiswezen”, 1953, blz. 110.

⁹⁾ „Het Ziekenhuiswezen”, 1954, blz. 290. Ook de cijfers voor afzonderlijke plaatsen in dit gebied vindt men hier vermeld.

¹⁰⁾ „Das Krankenhaus”, juni 1958, blz. 228.

¹¹⁾ H. Ritter: „Der Krankenhausbau der Gegenwart”, dritte Auflage, blz. 7.

¹²⁾ „Het Ziekenhuiswezen”, 1955, blz. 173.

¹³⁾ „Das Krankenhaus”, april 1957, blz. 166.

¹⁴⁾ „Das Krankenhaus”, oktober 1957, blz. 457.

¹⁵⁾ „Het Ziekenhuiswezen”, 1956, blz. 221.

¹⁶⁾ „Het Ziekenhuiswezen”, 1956, blz. 233.

wenselijk acht. Opvoeren van het aantal ziekenhuisbedden is kostbaar. Bij de tegenwoordige bouwkosten kan men rekenen, dat met een bed in een algemeen ziekenhuis een investering van minstens f. 40.000 is gemoeid. Voor een bed in een academisch ziekenhuis of voor bedden voor super-specialismen (neurochirurgie, hart- en longchirurgie) zijn deze bedragen uiteraard aanmerkelijk hoger te stellen.

De laatste jaren is door de economische toestand hier te lande de uitbreiding en nieuwbouw van ziekenhuizen door de Overheid getemporeerd — vrij vertaald: aan banden gelegd — moeten worden. Hiervoor is jaarlijks slechts een beperkt bouwvolume — in geldswaarde aangegeven — beschikbaar. Is voor nieuwbouw een bepaald bouwvolume vastgesteld, dan moet de financiering nog worden verzekerd, wat gezien de thans heersende kapitaalschaarste ook moeilijkheden met zich brengt en soms niet gelukt. Dit is een van de oorzaken waarom de uitgetrokken bouwvolumina soms niet kunnen worden geëffectueerd. In 1957 was door de Overheid voor ziekenhuisbouw f. 57 mln. beschikbaar gesteld; hiervan is f. 51 mln. verwerkt. Deze cijfers luiden voor 1958: f. 58 mln. en vermoedelijk f. 58 mln., terwijl voor 1959 f. 65 mln. beschikbaar zal komen.

Als men nagaat, dat een ziekenhuis van ongeveer 350 bedden reeds f. 14 mln. kost en een academisch ziekenhuis als Dijkzicht te Rotterdam om en nabij de f. 100 mln. — weliswaar over een aantal jaren verdeeld — dan behoeft men geen rekenmeester te zijn om te beseffen, dat tegenwoordig vernieuwing en uitbreiding van oude en stichting van nieuwe ziekenhuizen slechts langzaam en van gezondheidsoogpunt uit beschouwd, naar schrijver meent, te langzaam plaatsvindt. Vooral moet men niet vergeten, dat in de opgegeven bouwvolumina niet alleen de algemene ziekenhuizen, maar ook andere soorten begrepen zijn. Met name stellen de psychiatrische inrichtingen voor zwakzinnigen grote eisen aan het beschikbare bouwvolume, evenals de zwembaden, die ook uit dit bouwvolume moeten putten.

In het bovenstaande is geen oplossing gegeven voor de vraag, hoe in de behoefte aan ziekenhuisbedden te voorzien, doch misschien kan dit artikel bijdragen tot beter begrip van niet-ziekenhuisdeskundigen over de vraagstukken, die hiermede zijn verbonden.

Delft.

P. C. CLEYNDELT Jr., arts.

INGEZONDEN STUK

Is beleidsvorming knopen tellen?

Prof. Mr. A. Kleijn te Meppel schrijft ons:

In „E.-S.B.” van 5 november jl. wijdde Drs. M. C. Verburg een beschouwing aan het onderwerp „Regionale economie en ruimtelijke ordening”. Er komen in dit artikel vele zaken aan de orde, waar ik, als niet deskundig, aan voorbij zal gaan. Er komt echter één passage in voor, die ik niet zonder commentaar kan laten passeren. Ze handelt over de noodzaak tot afweging van belangen in het kader der ruimtelijke ordening. Schrijver betoogt hier, dat er geen technieken bestaan, die zulk een afweging mogelijk maken. En hij besluit zijn betoog met de zin: „De ‚overall’ coördinatie is dan — d.w.z. op het moment dat de leden van het team, dat zich met de voorbereiding van de zaak heeft beziggehouden, elk hun vak-aspect hebben doorgeleefd (K) — aan de bestuurder, die de beslissing neemt niet door middel van een aan één wetenschap gebonden kennisproces, maar door... te stemmen!”

Op zijn zachtst gezegd behoeft deze constatering wel enige verduidelijking. Immers, zoals het hier wordt gesteld, krijgt het proces der besluit- en beleidsvoorbereiding en -vorming, het coördineren van het werk der specialisten en het voorbereiden en trekken van de beleidslijn door de uitvoerende bestuurscolleges en beleidsorganen, maar al te zeer het stempel opgedrukt van een soort bestuurlijk en parlementair knopen tellen: laat het — irrationele — lot maar beslissen; in vredesnaam, andere technieken ontbreken ons, stemmen maar!

Uit ervaring meen ik te kunnen vaststellen, dat het zelfs in de praktijk — nog afgezien dus van hoe het nu eigenlijk gaan moest, als alle verhoudingen ideaal lagen — zó zeker niet toegaat. Het lijkt mij allereerst nuttig er op te wijzen, dat lang niet alleen bij de ruimtelijke ordening het afwegen van belangen van het allergrootste gewicht en dagelijks werk is. Iedereen immers doet het van dag tot dag in zijn eigen huishouden. En het afwegen van belangen vormt ook het hoofdelement van het besturen in elke vorm. Ieder die bestuurt weegt onophoudelijk belangen tegen elkaar af. Elk besturen is een voortdurend kiezen uit de talrijke mogelijkheden, die zich voordoen.

Wordt deze keus nu al stemmend, al knopen tellend bepaald? Als in het huishouden zal dit bij de bestuurder — en dan zeker niet bij de beste — misschien wel eens een enkele keer voorkomen. Maar overigens vanzelfsprekend niet. Aan elke besluitvorming, die tot een beleidsbeslissing voert, liggen allerlei, vaak bijzonder gecompliceerde overwegingen ten grondslag, niet slechts zolang de voorbereiding zich nog in de sfeer der specialisten bevindt, maar ook nog wanneer het coördinerend bestuurscollege en het beleidsorgaan, dat de definitieve lijn zal hebben aan te geven, zich met de behandeling van het vraagstuk occuperen. Er worden belangen afgewogen, misschien wel niet met behulp van een bijzonder exact wegende techniek, maar niettemin door middel van een zorgvuldige argumentatie, die men met enige goede wil ook wel de naam van techniek zou kunnen toemeten, waarbij men in het oog zal dienen te houden, dat in de sociale wetenschappen technieken vrij wat minder exact plegen te werken dan in de natuurwetenschappelijke sfeer. Wanneer men spreekt van vergadertechniek, is dat een techniek met vele verschillende mogelijkheden en oplossingen, maar niettemin is het een techniek waarvan een voorzitter, die er in geschoold is, heel wat meer terechtbrengt dan de vergader-analfabeet, zo dit type nog mocht voorkomen. Ook hier pleegt een voorzitter, vaak bliksemsnel, allerlei belangen tegen elkaar af te wegen en blijkt hij dit goed te hebben gedaan, dan verloopt de vergadering vlot, een vergadering die anders wellicht in een chaos zou zijn geëindigd.

Wat gebeurt er nu in het voorbereidingsstadium van een beleidsbeslissing? Er worden mogelijkheden onder het oog gezien en belangen tegen elkaar afgewogen. Er worden berekeningen gemaakt en kostenvergelijkingen. Er worden allerlei argumenten pro en contra tegenover elkaar geplaatst. Er wordt de grootste aandacht besteed aan de politieke verhoudingen, aan de economische mogelijkheden, aan de sociale omstandigheden, aan de culturele behoeften en de confessionele dogmata, waarvan kan worden aangenomen dat zij bij het nemen van een beslissing een rol hebben mee te spelen. En dit hele proces van toegepaste bestuurskunde en wetenschap der politiek, mede gevoed door een brede algemene ontwikkeling en ervaring, leidt dan ten slotte tot het innemen van een standpunt door hen, wier stem bij de voorbereiding van een beslissing en

voor het bepalen van het beleid mede van belang is.

Hoe staat het nu met dat stemmen? Soms kan er al niet worden gestemd, omdat het beleidsorgaan éénhoofdig is, bijv. een burgemeester, die de opvoering van een toneelstuk verbiedt, of toestemming geeft tot het opgraven van een lijk. Het spreekt wel vanzelf, dat hij dit niet doet alvorens voor en tegen nauwkeurig tegen elkaar te hebben afgewogen. Is een orgaan méérhoofdig, dan zal bij de voorbereiding van of beslissing over een zaak dit waarschijnlijk meestal „zonder hoofdelijke stemming” geschieden. En dan ten slotte de keren dat er werkelijk gestemd wordt. Zo'n stemming is dan niet veel anders dan een soort slotritueel, waarbij eens en voor al wordt uitgemaakt wiens tevoren gevormde beslissing tot uitvoering zal komen. Deze weg wordt gevolgd, omdat het nu eenmaal in een parlementaire democratie een normale, algemeen geldende spelregel is, dat een beslissing gedragen moet worden door ten minste de helft plus één der bij de beslissing betrokken leden van een bestuurs- of beleidsorgaan. Maar ten gunste van welke groep stemmers de beslissing ten slotte ook uitvalt, er ligt altijd een nauwkeurige afweging van belangen en een bewuste keuze op basis van een zorgvuldige argumentatie aan ten grondslag, zij het dat in geval van stemming niet allen de door de meerderheid gevolgde argumentatie kunnen onderschrijven.

Tot zover dit aspect. Thans nog een enkele opmerking over de indruk, die het betoog van Drs. Verburg achterlaat, nl. dat besturen en regeren toch eigenlijk elke wetenschappelijke achtergrond ontbeert. Ik zou hier tegenover willen opmerken, dat het zonder een zekere wetenschappelijk gefundeerde scholing niet mogelijk is behoorlijk te besturen of te regeren, dat wil zeggen tot een werkelijk verantwoorde keuze, tot een behoorlijke afweging van belangen te geraken. Degene, die zijn mening moet vormen en uitspreken zal dit niet zomaar „op het gevoel” kunnen doen. Zijn politiek en bestuurlijk denken zullen behoorlijk geoefend moeten zijn. Hij zal kennis moeten dragen van de weliswaar gebrekkige, maar niettemin onmisbare technieken, aan zijn werk eigen. Ook zal hij het niet kunnen stellen zonder een redelijke algemene ontwikkeling, inzicht in maatschappelijke en politieke verhoudingen en psychologische gesteldheden en zonder enige kennis van zaken met betrekking tot al die gebieden, waar zijn bestuursactiviteit hem binnenleidt, in deze zin ten minste, dat hij in staat moet zijn, buiten de details om, zich in redelijkheid een oordeel voor of tegen te vormen. Of men deze, op de bestuurlijke en politieke activiteit betrekking hebbende kennis-ontplooiing nu een „aan één wetenschap gebonden kennisproces” mag noemen of niet, lijkt mij niet overmatig belangrijk. Wel belangrijk is, dat ieder die tot medewerking aan bestuurs- en beleidsbeslissingen geroepen wordt, een zekere scholing in wat ik nu maar zal aanduiden als „politieke wetenschappen” niet missen kan. Wil bestuur en beleid goed zijn, dan zullen ze de steun der wetenschap, niet alleen voor zover deze tot het domein der specialisten behoort, maar evenzeer ook als geestelijk eigendom van bestuurders en regeerders, niet kunnen missen.

Laat mij ten slotte, onder het voorbehoud dat een vergelijking op bepaalde punten altijd mank gaat, met een vergelijkend voorbeeld mogen besluiten. Een huisarts zal aan zijn patiënten een behandeling voorschrijven op grond van zijn medisch-wetenschappelijke kennis, zijn praktijkervaring en mensenkennis, zijn op basis van zijn algemene ontwikkeling en levensbeschouwing gevormde inzichten en ten slotte rekening houdend met de economische en sociale

omstandigheden, waarin zijn patiënt verkeert. Ook wat hij voorschrijft komt tevoorschijn uit een afweging van belangen. Hoewel dus zijn optreden als arts doorspekt is en moet zijn van allerlei elementen, die met de medische wetenschap nauwelijks enig direct verband vertonen, kunnen toch moeilijk tot een andere conclusie komen dan dat een arts, die patiënten behandelt, de medische wetenschap beoefent.

Zo is het met de arts en mutatis mutandis is het niet anders met architecten, bestuurders en regeerders. Een „techniek van Meden en Perzen” staat geen van allen ten dienste. Een exacte weegschaal voor het afwegen van belangen met alle aanhorigheden is nog niet uitgevonden. Niettemin draagt hun aller werkzaamheid, naast creatieve, zeer bepaalde technische, dus wetenschappelijk gefundeerde kenmerken. Zo zullen bestuurders en regeerders hun arbeid hebben te verrichten op de basis der politieke wetenschappen. Dat men zich dit niet altijd duidelijk realiseert blijkt evenzeer uit een toevallige constatering als die van Drs. Verburg, als vaak ook in de praktijk van besturen en regeeren. Dat men zelfs daar niet altijd de juiste verhoudingen onderkent, betekent overigens nog niet dat er op dit punt niets zou bestaan en dat we dus maar met knopen tellen genoeg moeten nemen.

NASCHRIFT

Beleidsvorming is knopen snellen!

In mijn artikel „Regionale economie en ruimtelijke ordening” heb ik de tegenstelling die tussen het bestuur en de specialisten *per se* bestaat, behandeld. Aan het bestuur heb ik daarbij een hogere, integrerende functie toegekend. Overigens bleef ik aan de specialistenzijde van de streep, zoals de titel aangeeft. Waar bepaalde specialismen bestuurlijke functies annexeren heb ik de grens getrokken ten gunste van de hogere categorie, het bestuur. Aan de andere kant van de streep heb ik nauwelijks vertoefd. Om de aard van de tegenstelling aan te geven gebruikte ik als criterium voor een specialisme: een aan één wetenschap gebonden kennisproces (voor Prof. Kleijn terecht niet zo belangrijk, maar voor mijn betoog wel), voor het bestuur: stemmen.

Met dat laatste bedoelde ik: *ten slotte* stemmen. Natuurlijk is ook deze categorie tot wetenschap — i.c. bestuurswetenschap — te herleiden. Er is dan zelfs weer sprake van een (bestuurs-) specialisme. Het materiële afwegen dat hierbij aan de orde is, kent evenwel op zichzelf geen wetenschappelijke techniek, welke iets anders is — immers niet aan één kennisproces verbonden — dan een „argumentatie”. „Er wordt de grootste aandacht besteed aan de politieke verhoudingen, aan de economische mogelijkheden, aan de sociale omstandigheden, aan de culturele behoeften en de confessionele dogmata” zegt Prof. Kleijn zelf. Het komt mij voor dat de wetenschap van het bestuur dit complex meer formeel, meer „bestuurskennistheoretisch” zou ik haast zeggen, aan de orde stelt. Met andere woorden: niet de materiële inhoud van de beslissing is het kenobject van deze bestuurswetenschap, maar de formele kant er van. Wat is het specialisme en andere data, in het licht van het bestuursaspect, met inbegrip van het waardeoordeel? Bij het bestuur zie ik de creatieve daad minstens zo belangrijk als de wetenschappelijke gedachte, wat niet wegneemt dat wetenschappelijke rationalisatie achteraf zeer op haar plaats is al was het alleen vanwege haar algemene preven-

tieve werking. Wil men het nog anders zeggen dan valt bij het specialisme de nadruk op het „Inbegriff” van een bepaald kennisproces, bij het bestuur op de kunst, het geheel van kunstgrepen — in beide gevallen een mengsel van wetenschappelijke en artistieke bezigheden, maar met een uiteenlopend accent. Prof. Kleijn noemt trouwens ook huisartsen, architecten, bestuurders en regeerders in één adem. Aanbevelenswaardig is dan ook dat de bestuurder aan de collectieve kennisvorming van de specialisten van een zo vroeg mogelijk stadium af deelneemt. Zo geschiedt het in Zeeland met de Werkgroep Deltawerken die voortdurend met het Provinciaal Bestuur vergadert.

Men vergete voorts niet dat ik gesproken heb over ontwikkelingsprogramma's en dat bij het door Prof. Kleijn gegeven voorbeeld van een éénhoofdige beslissing (opgraven van lijken) weer meer de administratieve specialist aan het woord is. Trouwens de coördinerende beslissing kan het ook afspelen in het hoofd van één man die tevens specialist is (verbieden van een toneelstuk).

Mijn hooggeleerde opponent heeft dus gelijk; ik heb — dacht ik — niet ongelijk. Als ik in plaats van „stemmen”, „beslissen” had gebruikt zou dat evident zijn geweest. Van „knopen tellen” is in mijn artikel geen enkele indicatie, integendeel: het ademt het volle respect voor het bestuur, dat ik — nogmaals — boven de specialismen stel, dat zelfs de knopen door de specialisten gelegd, moet doorhakken of „snellen” (een magisch gebruik, dat louter wetenschappelijk niet uitputtend te verklaren is). Als aan de materie aan beide zijden van onze scheidslijn eens wat meer aandacht zou worden besteed zou de democratie er wel bij varen.

Middelburg.

Drs. M. C. VERBURG.

GELD EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De eerste gegevens wijzen er bepaald niet op dat de externe convertibiliteit als zodanig tot een vlucht uit de Westeuropese valuta's heeft geleid. In ons eigen land zijn de goud- en deviezenreserves in de eerste week die sinds 29 december 1958 is verlopen nog met f. 25 mln. gestegen. Een in het oog vallende uitzondering is België; hoewel men op 8 januari bij onze Benelux-E.E.G.-partner het disconto heeft verlaagd (bepaald toch geen teken van zwakte), is de Belgische frank de laatste tijd onder druk komen te staan, zelfs zodanig dat de koers lager kwam dan zij ten tijde van het E.B.U.-verdrag had kunnen komen. Dat er bij de E.M.O. grotere schommelingen kunnen optreden is dus reeds zeer spoedig gedemonstreerd. Het gebeuren in Congo zal aan de vlucht uit de frank, die zelfs met devaluatiegeruchten gepaard ging, wel niet vreemd zijn geweest.

Ook West-Duitsland is tijdens de verslagweek tot een verlaging van het officiële disconto overgegaan, zodat hier het laagste niveau sinds 1876 werd bereikt. Blijkbaar was men in België noch in Duitsland bevreesd om voor belegging beschikbare verhuizen. Hierbij moet dan met name aan Engeland worden gedacht, dat bezig is met opmerkelijke snelheid het terrein te herwinnen dat aan andere financiële centra, met name aan Zürich, moest worden afgestaan in de tijd, dat „transferable” sterling niet in Engeland zelf in dollars kon worden omgezet.

Nu het pond door de convertibiliteit juist aan populariteit heeft gewonnen, zien sommigen ook een Engelse discontoverlaging in het verschiert.

Ons land zal dan moeilijk kunnen achterblijven. Wat de geldmarktтарieven betreft zou dit overigens niet op bezwaren behoeven te stuiten, want de rentedaling is in ons land doorgestaan. De toewijzingsdisconto's bij de tender van 8 januari waren wederom beneden die van de voorgaande gelegenheid; voor het 3-maandspapier was de daling zelfs $\frac{1}{4}$ pCt. (tot 2 pCt.); de disconto's voor het 9- en 12-maandspapier waren $\frac{1}{8}$ pCt. lager, nl. resp. $\frac{25}{8}$ en $\frac{23}{4}$ pCt. Inschrijvingen op basis van laatstgenoemde percentages werden slechts voor de helft gehonoreerd. In totaal heeft de tender de Staat f. 164,3 mln. opgeleverd.

Ook de rente die wordt vergoed op tweejaarsbiljetten, welke door de Agent van het Ministerie van Financiën over-de-toonbank worden afgegeven, is met $\frac{1}{8}$ pCt. verlaagd, en wel tot 3 pCt.; die op de 3- en 5-jaarsbiljetten zijn op het relatief aantrekkelijke niveau van $3\frac{1}{2}$ en $3\frac{3}{4}$ pCt. gehandhaafd. De rente op kasgeldleningen aan gemeenten kan zich uiteraard aan de dalende tendentie van de geldmarktтарieven niet onttrekken, vooral niet nu de opbrengst van de jongste lening van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten pas beschikbaar is gekomen, en de kwartaalsuitkering aan de gemeenten voor de deur staat.

De kapitaalmarkt.

Op de Amerikaanse beurs werd de reactie die woensdag plaatsvond volledig ongedaan gemaakt; vrijdag werden al weer nieuwe records geboekt. De conjuncturele ontwikkeling — behoudens wellicht het peil van de werkgelegenheid en dat van de industriële investeringen — kan bevredigend worden genoemd, al blijft het natuurlijk de vraag of dit voor het koersverloop een rechtvaardiging vormt. In ieder geval is het Amerikaanse minderwaardigheidscomplex verdwenen: het lanceren van de Russische planeet heeft niet tot een beurspaniek geleid.

De belangstelling vóór de internationale sector van onze beurs was deze week vooral geconcentreerd op aandelen A.K.U. waarnaar ook veel binnenlandse vraag werd uitgeoefend, op grond van de nieuwjaarsrede van de President-Directeur. Zowel Koninklijke als Unilver hadden te lijden onder politieke ontwikkelingen, resp. in Venezuela en in Belgisch Congo. Voor bankaandelen bestond veel kooplust, die men naar keuze kan toeschrijven aan: verwachte verrassingen bij de spoedig te publiceren jaarverslagen, of de daling van de rentestand, waarin ter beurze vooral voor bankaandelen een haussefactor wordt gezien. Omtrent aandelen Nationale Han-

delsbank krioelde het van overnemingsgeruchten, waarbij als kopers o.a. Amsterdamsche Bank en . . . Dresdner Bank werden genoemd. Wellicht hopen aandeelhouders dat het hen net zo zal vergaan als de eigenaren van British Aluminium Ltd., op wier aandelen door de ene Amerikaanse groep nog aantrekkelijker biedingen werden gedaan dan door de ander. Zulke gevechten zullen zich uiteraard ook in ons land kunnen gaan voordoen, zolang er althans nog enkele ondernemingen zijn zonder niet-royeerbare certificaten, prioriteitsaandelen e.d.m.

De obligatiemarkt was vast gestemd. De $4\frac{1}{2}$ pCt. staatsobligaties die vorig jaar november zijn geëmitteerd à 98 pCt., hebben thans de paristand overschreden. Er zijn dan ook slechts weinigen die serieus twijfelen aan het succes van de in de verslagweek aangekondigde staatslening, hoewel het hier toch om een respectabel bedrag gaat: f. 400 mln. 30-jarige obligaties, rentende $4\frac{1}{2}$ pCt., inschrijvingskoers 99 pCt. Hiermee zal de Minister van Financiën a.i. de door zijn voorganger geplande kapitaalbehoeften voor een zeer aanzienlijk deel kunnen dekken (ca. 40 pCt.). Het tijdstip van de lening is bepaald gunstig te noemen. Vele pensioenfondsen plegen in deze tijd van het jaar hun bijdragen te ontvangen, de levensverzekeringmaatschappijen beschikken in dit seizoen eveneens over grote bedragen (dankzij de top-productie in de decembermaand), terwijl de besparingen via de spaarbanken zich op een record-niveau bewegen. Ten slotte zal een deel van de herbeleggingsvraag door particulieren zich toch wel op obligaties blijven richten.

(Advertentie)

stichting

NEDERLANDSE EXPORT COMBINATIE

Brigittenstraat 24 - Postbus 127

UTRECHT

Tel. 25632-27831

houdt op **WOENSDAG 21 en**
DONDERDAG 22 januari 1959

van 9.00 tot 17.00 uur een

CONTACTEN-SHOW

in het

PAVILJOEN-VREDENBURG

van de Koninklijke Nederlandse Jaarbeurs
Vredenburg-Utrecht

Speciaal ten behoeve van de
Nederlandse Exporterende Handel

(Toegangskarten kunnen bij de NEC worden aangevraagd)

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1958	2 jan. 1959	9 jan. 1959
Algemeen		168	255	257
Internat. concerns		237	375	375
Industrie		126	174	179
Scheepvaart		117	151	151
Banken		106	138	145
Indon. aand.		64	103	107
Aandelen				
Kon. Petroleum	f. 147,30	f. 183,20	f. 180,10	
Unilever	311%	452	442½	
Philips	230½	493%	491¼	
A.K.U.	142½	262	284¼	
Kon. N. Hoogovens	241	341	340	
Van Gelder Zn.	170	193	209	
H.A.L.	132%	158½	158%	
Amsterd. Bank	191½	253½	270	
H.V.A.	84%	131½	139%	

Staatsfondsen	2 jan. 1958	2 jan. 1959	9 jan. 1959
2½ pCt. N.W.S.	59%	59%	59%
3½ pCt. 1947	85½	90½	91½
3¼ pCt. 1955 I	81¼	87½	88½
3 pCt. Grootboek 1946	80¼	88½	88½
3 pCt. Dollarlening	90	90¼	91¼
Diverse obligaties			
3½ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI	84	90½	92½
3½ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	79%	81½	83
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	84½	89	90
3½ pCt. Philips 1948	90	95	95½
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	80	83½	84½
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	104%	110	111
New York			
Aandelenkoersgemiddelde			
Dow Jones Industrials	439	588	593

M. P. GANS.

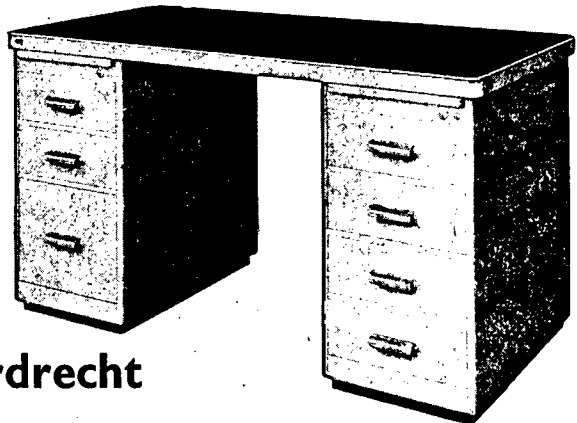
LIPS

Stalen meubelen

ladekasten, bureautafels,
wandkasten, boekenrekken etc.

LIPS

Dordrecht

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van:

Prof. P. Hennipman,
A. M. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. J. Zijlstra,
F. J. de Jong.

Abonnementsprijs f 22.50;
fr. p. post f 23.60; voor studenten f 19.—; fr. per post f 20.10.

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

In een groot bedrijf met een uitgebreide verkooporganisatie

wordt gezocht naar een

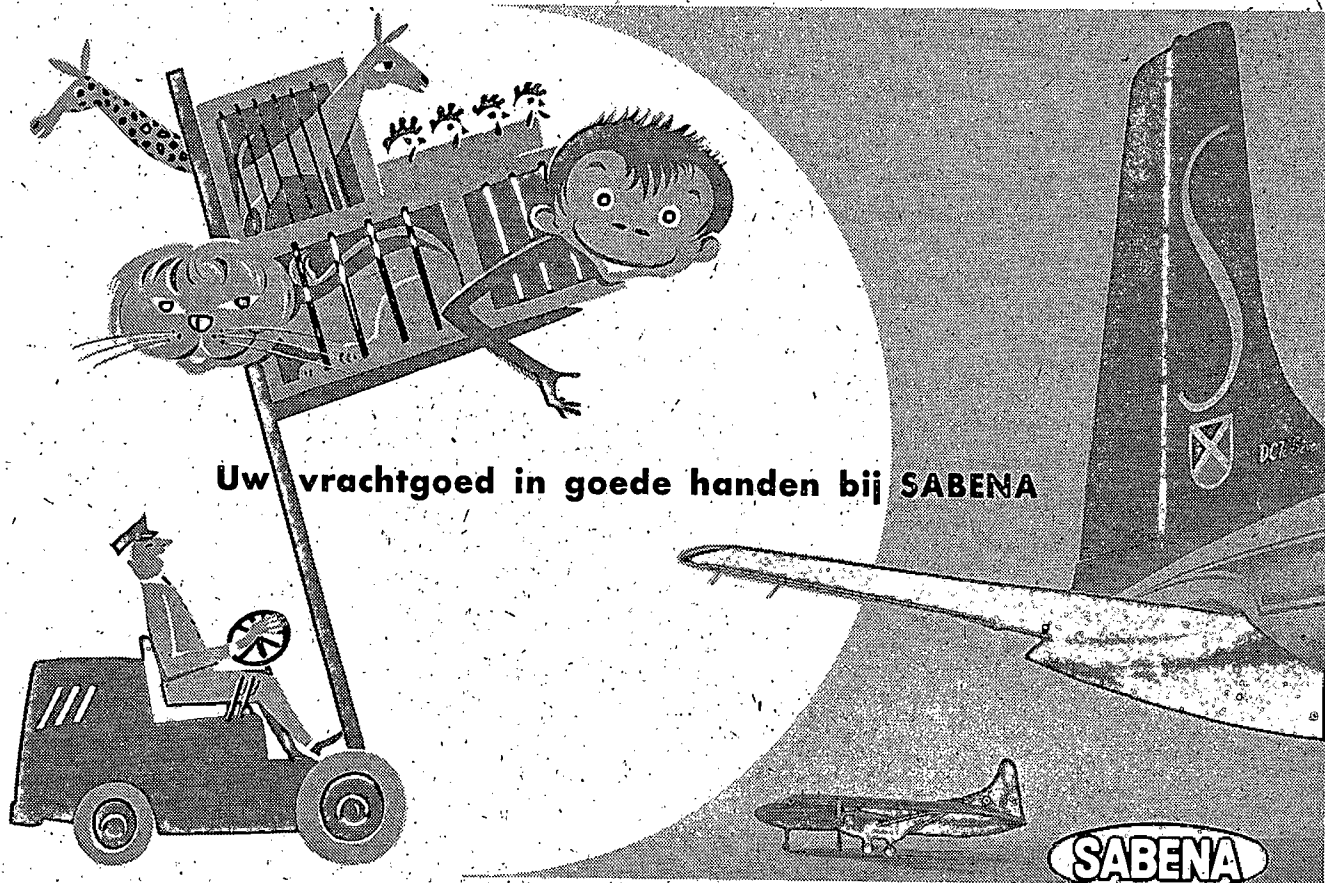
COMMERCIEEL MEDEWERKER

Hij zal tot taak krijgen de verkoopleiding van dit bedrijf op een breed terrein van commerciële en organisatorische vraagstukken ter zijde te staan en actuele vraagstukken zelfstandig tot beslissingsrijpe voorstellen uit te werken.

Vereist zijn:

- Meerjarige bedrijfservaring in commercieel-organisatorische werkzaamheden.
- Kennis van organisatieleer.
- Praktisch organisatievermogen met leidinggevende capaciteiten.
- Kennis van de 3 moderne talen.
- Leeftijd omstreeks 30 jaar.

Uitvoerige sollicitaties met recente pasfoto onder no. B. 118 aan Advertentie- en Reclame-Bureau BOLREK, Koningsplein 1, Amsterdam, zullen onder strikte geheimhouding worden behandeld.

Uw vrachtgoed in goede handen bij SABENA

SABENA SCHIPHOL-KAMER 67-68, TEL. 724320

BELGIAN World AIRLINES

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk; omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

BELEGGINGSMAATSCHAPPIJ.

Bij een Beleggingsmaatschappij kan worden geplaatst

JONG JURIST OF EC. DRS.

met enkele jaren bankervaring, speciaal op effectengebied. Na verdere opleiding zeer goede vooruitzichten. Eigenhandig geschreven brieven in te zenden onder no. E.-S.B. 2-1, postbus 42, Schiedam. Geheimhouding toegezegd.

Het beheer
van
pensioenfondsen

Beheerders van pensioenfondsen dragen een grote verantwoordelijkheid. Hun taak wordt aanmerkelijk verlicht indien zij gebruik maken van de adviezen van ons gespecialiseerde

Bureau voor Pensioenfondsen

DE TWENTSCHE BANK

Uw financiële raadsman